

TRANSILVANIA

Organul societății culturale „Astra“.

Politică și cultură ¹⁾

Iancu vine dela munte
Cu opt mii și nouă sute.
Și când Iancu se găta
Și dela munte plecă,
Toată Turda tremură.

(*Poezie populară*)

Onorată Adunare,

La Turda azi se imbină cultura cu politica. E prea firesc, nimic de speriat.

„Interesul individual produce două orientări ale voinței: cultura ocrotitoare interesului egoistic și politica ce luptă pentru interesul social”. Așa constată Gustav Ratzenhofer în opul său: „Criteriul cunoașterii sociologice”.

Cultură și politică sunt două instrumente ale evoluției sociale. Cea dintâiu urmărește cunoașterea naturii — materie și spirit — și ale tuturor tainelor ei spre a le exploata pentru înlesnirea vieții omului pe pământ. Cea de a doua este arta de a găsi și aplica măsurile și metodele cele mai prielnice împreună viețuirii a oamenilor. „A transforma în acorduri antinomiile dintre îndatoririle sociale și interesele personale”. Amândouă sunt produsul luptei omului pentru existență și amândouă au același scop: înlesnirea vieții pe pământ.

Cultura determină raporturile oamenilor față de natură, politica determină raporturile oamenilor în societate și raporturile organismelor între ele.

Prin cultură omul să desrobește treptat din robia naturii, prin politică omul se desrobește treptat din robia oamenilor. Procesul dintâiu este culturalizare, cel de al doilea este civilizare.

¹⁾ Cuvânt festiv la deschiderea Adunării Generale a «Astrei», Turda 1929

Contrariul culturii este ignoranța, contrariul civilizațiunii este barbaria.

Cultură și civilizație se împletesc, dar nu sunt în funcție reciproc. Adeseori chiar, în istorie, cultura a servit ca instrument barbariei și totdeauna ea a sporit cruzimea încăerărilor între oameni. Cultură și barbarie pot coexista, civilizație și barbarie se exclud. Cultură și civilizație evoluează ori degenerază ori se petrifică în funcțiune de mediul ambiant fizic și spiritual.

Nu este locul aci să facem analiza științifică a culturii și a civilizațiunii. Dar teza ce ne preocupă ne silește să anticipăm constatarea, că între criteriile elementare ale oricărei civilizațiuni primează libertatea credinței, a gândirii, mai pre sus de toate cea națională, fiindcă conștiința rasei a fost în toată vremea și rămâne pe veci izvor de energii, rodind cele mai minunate creații ale spiritului uman. Realizarea acestor condiții ale civilizațiunii constituie idealurile cele mai prețioase ale istoriei și protagoniștii lor sunt „eroii omenirii”, pe cari îi preamărește Carlyle. Ei pregătesc nașterea sufletului social.

Cultura poate fi folosită ca armă împotriva civilizațiunii numai în cazul, când ea este patrimoniul exploataților și le lipsește celor exploatați. Respândirea ei micșorează posibilitățile robirii și ale exploatării celor cari o posed. Astfel politica devine fatal tot mai civilizatorică în măsura pătrunderii culturii în masele guvernate prin politică. În chipul acesta cultura devine suportul civilizațiunii, ale cărei condiții de prosperare sunt opuse celor ale naturii fizice, fiindcă natura progresaază prin suprimarea celor slabi, iar omul progresaază din potrivă prin ocrotirea celor slabi, ceea ce constituie simburile civilizațiunii.

Progresul spre tot mai multă descătușare a oamenilor de sub robia naturii și de sub aceea a omului este neîncetat, dar nenumărate și dureroase sunt jertfele ce el prefinde. Spre a vă imprima mai viu imaginea acestei lupte, reproduc un crâmpciu din o descriere a frontului flandrian în războiul mondial. „Unii atacau cu furie dintr'o parte, iar alții se cramponau cu ultima disperare de glia, pentru care sângeraseră alte generații și n'o fi rămas colț de țărână neîntinat de sângele năvălitorilor și sfântit de acela al apărătorilor patriei și libertății” (G. Kivaran-Razvan). Veți fi cetit grozăviile cărții lui Remarque. „Pe frontul de vest nimic nou”.

Lupta aceasta curge de milioane de ani.

Dar lupta împotriva ignoranței și a barbariei se pare a se impune fără sfârșit ca abominabil destin al omenirii. Fiindcă desăvârșirea rămâne veșnic ideal departe în zarea iluziilor nemuritoare.

Fără un suport deasupra puterilor omenești, svârcolirea aceasta fără răgaz și încetare, după atâtea milioane de ani, s'ar înnea în decepție mortală. Boldul irezistibil și înfinit către cunoștință este singurul izvor al istoriei omenești, al tuturor du-

rerilor și măririlor ei. E fără margini dorul acesta și bietul om e mărginit. „Nici microscopul laboratoarelor de biologie și nici telescopul observatoarelor astronomice, nu au izbutit și nu vor izbuti să smulgă vreodată oceanului de necunoscut până în infinitul adâncului tainicele legi ale firii”.

Minunata și nefericita faptură pământească în ascensiunea intelectului său sosește la poarta pe veci zăvorâtă a absolutului și a eternității. Dar atunci, prin o nouă minune rezervată exclusiv omului, puterile sale istovind posibilitățile cunoștinței se transformă pe aripile credinței și acestea toate-i sunt cu putință.

Credința devine suportul elanurilor fără mărginire ale sufletului omenesc. Fără credință orice ideal se ofilește și cade în nori ca frunzele toamna, lipsite de căldura dulcelui soare. Legea biruinței oricărui ideal consistă în statornicia lui întovărire cu credința. La femeii dorului de cunoștință veghează interesul egoistic, credința se așează dela început pe soclul în veci nebiruit al dreptății. Sâmburele tuturor religiilor este imaginea dreptății între oameni. Ea este columna vertebrală a civilizațiunii. Originea ei este în ceruri.

Umana probitate crește rară
pe crengi în sus, căci vrea să fie astfel.
Acel ce-o dă, ca Lui să i se ceară”.

(Dante: „Purgatoriul” VII. 124)

În cartea sa „Nation et Civilisation” Lucien Roumier, unul dintre cei mai moderni și mai consacrați reprezentanți ai spiritului francez scrie: „Soartea unei civilizațiuni nu depinde dela scrutățile egoismului ori balansările rațiunii individuale. Ea depinde dela credința colectivă într-o cauză comună și dela măsura dezinteresului, pe care elitele sunt dispuse să-l pună în serviciul acestei cauze. Este mai presus de orice îndoială raportul între civilizațiune și religie, între religie și civilizațiune. Din acest punct de vedere trebuie să dorim nu numai ca civilizațiunea europeană să nu-și renege tradițiile sale religioase, ci chiar toate confesiunile creștine să așeze în fruntea preocupățiunilor lor restaurarea și menținerea solidarității europene”.

Rezultă din toate acestea ca o axiomă constatarea sociologiei: cultura înfrățită credinței religioase oferă politicii instrumentul cel mai eficace în lupta pentru civilizațiune. Iată raportul între cultură și politică. Iată rostul istoric al Asociațiunii în viața națiunii române: cultura înfrățită credinței religioase.

În lumina acestor adevăruri răsare în toată splendoarea ei figura lui Ioan Rațiu.

Armele Iancului au biruit, dreptatea n'a răsărit. Pribeag prin codrii seculari, ascultând mormurul izvoarelor și cântul grăngurilor, craiul munților torcea înainte visul libertății neamului său. N'am izbutit cu armele ucigătoare, să încercăm armele luminii și ale închegării sufletelor. Iancu și-a testat averea unci

societăți culturale, ca să înființeze o academie a dreptului. Prin cultură doar se va ajunge la libertate. Cetatea luptei naționale din munții Moților pletoși s'a coborât la Sibiiu între cărturari. Așa s'a născut Asociațiunea acum 68 de ani. Ea a moștenit averea Iancului, i-a moștenit și idealul.

Toți tribunii Iancului, câți au mai rămas în viață, au fost între întemeietorii Asociațiunii.

Tânăr de 20 de ani, Ioan Rațiu fusese încadrat și el în raza acțiunilor vitejești ale Craiului cu ochi albaștri și părul bălaiu. În 1861 alerga în toate părțile, scria la toți, și trimitea crainici pretutindeni, să iscălească rugăciunea la împărat pentru admiterea Asociațiunii. Petiția o făcuse el și alături de Șaguna o iscălia cel dintâiu.

Iată că cel sărbătorit astăzi a fost alături de Andreiu Șaguna cel dintâiu întemeietor al Asociațiunii Transilvane pentru literatură română și cultura poporului român.

Invățase teologia. Așa a vrut soarta, fiindcă atletul luptei pentru dreptatea unui neam oropsit trebuia să fie cucerit și înarmat cu puterea neîntrecută a credinței.

A fost sortit să fie unealta tănuitelor aspirații ale unei națiuni cu misiune civilizatorică în lume și astfel destinul i-a inspirat, dela început acțiunile. Știa ori simția, instinctiv, că fără credință lupta va fi a doua oară zadarnică, fiindcă apelul „preoți cu crucea'n frunte” nu era o formulă convențională, ci indica premiza inexorabilă a tuturor cu adevărat marilor fapteuri ale istoriei: Crucea în frunte. Pentru aceea cu toată împotrivirea dela început a mitropolitului Șuluțiu l-a adus și pe acesta în rândul întemeietorilor Asociațiunii, care cu drept cuvânt ar fi putut să-și ia deviza: *pentru neam și lege*.

Alături de Asociațiune, unde cultura înfrățită credinței operă încet, dar irezistibil, închegarea sufletului național, frații adunați în cortul acestei Asociațiuni pregăteau politicește răsăritul soarelui dreptății pentru neamul nostru.

După 20 de ani munca Asociațiunii oferise conducătorilor politici ai națiunii române din țările coroanei ungurești posibilitatea închegării tuturor forțelor într'un singur mănunchiu. În anul 1880 se ținea tot aci la Turda adunarea generală a Asociațiunii. Ioan Rațiu ca președinte al despărțământului Turda o binevențează și spune între altele: „un popor, ca și un individ, care nu-și cunoaște greșelile și cunoscându-le nu le îndreaptă, este pierdut”.

Ioan Rațiu vorbea Asociațiunii și se gândia la orientările politice ale neamului său. Asociațiunea solidarizase sufletele în cultură. În seara acelei zile Ioan Rațiu așeza temelia solidarizării politice a tuturor Românilor din Tara-Ungurească. Atunci aci la Turda, unde veniseră Români de pretutindeni, în casele lui Ioan Rațiu, s'a pregătit adunarea politică dela Sibiu în 1881, din care a eșit unirea tuturor Românilor într'un singur partid

cu un program unic, care a rămas acelaș până în ziua cea mare și sfântă a unirii din 1 Decembrie 1918.

Cunoașteți istoria. Știți Memorandumul și Golgota dela Cluj, dela Seghedin, dela Vaț, șirul lung al mucenicilor până la mântuire. Aleșii destinului de a conduce la izbândă elanul de eliberare a neamului nostru hotărâți au fost a plăti prețul celei mai crâncene mucenicii. Numai apostolii pot să-și propage cu rezultată credința lor. Mulțimile nu cred decât celor răstigniți.

„Existența unui popor nu se discută, se afirmă“, a zis Ioan Rațiu în fața dușmanilor la Cluj, cari voiau să-l osândească, în ziua memorabilă din 23 Maiu 1894.

„Se afirmă“. Dar afirmarea cere jertfa supremă, matiriul apostolilor. În ajunul întemnițării sale la Seghedin Ioan Rațiu spunea lui Delavrancea: „Cel mai fericit moment al vieții mele va fi acela, în care îmi voiu lăsa oasele și țărina în temnițele Ungariei“.

Iată Apostolul.

Din fereastra temniței eu l-am văzut intrând în ea cu fața senină și mândru ca un brad secular din creerii Carpaților. Amintirea acelei zile o păstrez între cele mai scumpe comori ale sufletului.

— E mult cinci ani, părinte. — spun cu încet prin zăbrelele de fier lui Vasile Lucaciu.

— Dela facerea lumii au trecut cinci mii, răspunde el. Cinci ani i se păreau puțin pentru dragostea lui cea mare.

Asociațiunea va păstra cu sfințenie până la sfârșit amintirea acestor bravuri. Amândorora li-am ridicat monumente în biblioteca Astrei.

Astăzi aci în fața Domniilor Voastre și a istoriei închin națiunii mele viața mucenicului Ioan Rațiu ca pildă neperitoare de urmat la restriște și în sbuciumul său spre înălțare pe scara infinită a civilizațiunii umane.

Adunarea generală a Asociațiunii o declar deschisă.

V. Goldiș

Cântec bun

*Spoi noapte bună lumii întregi,
Și doresc fiecăruia sănătate!
— Pe mine mă lăsați, biciul vieții mă bate!*

*Doresc flori de dimineață și aur în vis
Și fiecăruia îi doresc tot ce este bun.
— Ce mie-mi dă viață, nici nu vă mai spun...*

*Fiiți fericiți cu toții și să vă boteze noroc.
Și fiecăruia îi spun: somn ușor și vis frumos, frate;
— Și ei mă sbat pe perne cu lacrimi udate!...*

Emil Isac

Andrieu Bârseanu

**Cuvântare rostită cu ocazia exhumării corpului
lui ANDREIU BÂRSEANU și transportării lui
în cavoul familiei din Brașov**

de **Dr. G. Preda**
Vicepreședinte al «Astrei»

Onorată Asistență.

În numele Asociațiunii culturale „Astra”, pe care marele dispărut Andreiu Bârseanu a servit-o credincios până la moarte, îmi iau permisiunea să exprim, odată cu respectuoase condoleanțe familiei și cele mai bine-meritate omagii omului bun, blând și modest, patriotului desăvârșit, cugetătorului profund, entuziastului apostol cultural, care, pe lângă alte fapte meritorii, a contribuit și la progresul Asociațiunii noastre, pe care a condus-o 5 ani ca vicepreședinte și 10 ani ca președinte.

Indemnând poporul ardelenesc să practice în viața sa deprinderi intelectuale și morale bune, întreținând în sufletul acestui popor dragostea de neam și de țară, Andreiu Bârseanu știa că-l ajută să meargă sigur și în unire cu toți frații pe calea adevărată a civilizației și progresului. Dacă prin acest apostolat Andreiu Bârseanu răspundea chemării sale sufletești, prin aplicarea lui conștiințioasă, rămânea pe mărețul pedestal al muncii cinste și altruiste, pe care se înălțaseră înaintașii săi vrednici de laudă.

Pătruns veșnic de un acelaș ideal, încălzit mereu de aceeaș flacără a culturii noastre naționale, Andreiu Bârseanu a pășit în viață cu modestie, dar a pășit mereu înainte, ducând până la sfârșitul vieții, jertfe pentru cauza culturală a neamului.

Orice om imparțial, care a avut ocazia să cunoască și să urmărească activitatea sa, a putut aprecia calitățile și sacrificiile sale.

Deși fără avere, Andreiu Bârseanu a refuzat — pe tot timpul activității sale —, să primească dela „Astra” și puținele avantaje pe care statutele acestei societăți culturale le acorda președinților ei. Când era însă vorba de interesele „Astrei”, Andreiu Bârseanu nu șovăia să-și facă datoria, chiar cu sacrificiul sănătății, pot zice al vieții sale.

Imi amintesc de călătoria făcută în toamna anului 1921 cu ocazia adunării generale a „Astrei” la Sighetul Marmăției. Circulația pe căile noastre ferate pe atunci nu era încă norma-

Andreiu Bârseanu

lizată, iar Andreiu Bârseanu mergea la adunare slăbit și anemiatic de boală, cu glasul stins, dar cu mult entuziasm în suflet. În cursul destul de lung al călătoriei își repauza corpul pe băncile de lemn al unui vagon de clasa III (singurul ce ni se pusese la dispoziție) și își răzema capul (în timpul nopții) pe sacul cu cărți ce aducea hrană sufletească fraților din orașul unde urma să aibă loc adunarea.

În tovărășia unui număr foarte restrâns de membri din Sibiiu, Andreiu Bârseanu împărtășia, vesel și glumeț, greutatea voiajului, dornic de a ajunge acolo unde-l chema datoria.

Deși suferind în ultimul timp, Andreiu Bârseanu a condus toate ședințele comitetului nostru cu tactul și înțelepciunea caracteristică. El a întâmpinat cu cuvinte măestrite și entuziaste pe toți (cari solicitau) idei și sfaturi înțelepte, răspândind veșnic un exemplu de muncă, cinste, abnegație și devotament.

Sforțările apostolatului său cultural sunt cu atât mai vrednice de laudă cu cât au fost depuse în împrejurările grele pentru noi și țară. Căci dacă înainte de războiu asprimea regimului maghiar împiedica manifestările noastre naționale, după războiu vârtejul materialismului și mercantilismului cuprinsese suflul unora, indeferentismul (pentru cele culturale și naționale) pe acelea ale altora și momentele erau din cele mai grele și mai potrivnice unei bune reușite în propaganda culturală.

Andreiu Bârseanu însă nu dispera niciodată. El persevera. El stimula și cu același entuziasm cu care a lucrat la pregătirea poporului înainte de războiu, a lucrat și mai târziu la întărirea și dezvoltarea lui.

Actele și faptele sale deci, ca și actele și faptele martirilor și eroilor neamului nostru, constituiesc dovada strălucitoare pentru întreaga lume, că un popor nu poate pieri cât timp are oameni, care știu să țină în suflet făclia dragostei de neam.

Cuvintele prevestitoare din imnul scris de el cu 30 ani înainte de războiu:

„Pe-al nostru steag e scris unire.

„Unire 'n cuget și simțiri.“

au fost acele ce au contribuit să întărească și mai mult ideea unirii în sufletele noastre. Cu aceste cuvinte frații noștri au trecut Carpații, cu ele s'au cules laurii victoriei pe câmpul de la Mărăști. Mărășești și Oituz și ele vor rămâne pentru totdeauna în sufletele noastre, ca simbol al aspirațiilor noastre naționale și al cimentării noastre sufletești.

Astăzi, când brăul unirii (lucrat de atâția înaintași vrednici de laudă, printre cari numărăm și pe Andreiu Bârseanu) îl vedem încins în jurul trupurilor noastre; astăzi când prin cuvintele rostite cu ocazia exhumării corpului acestui mare dispărut, ne-a fost dat să privim o clipă îndărăt la drumul străbătut de el și de atâția eroi și martiri ai noștri și să vedem greutatea biruinței lor, astăzi ni se lămurește bine ceea ce avem de făcut în viitor.

În față corpului, care se transportă din glia orașului nostru pentru a repauza în pace în cavoul familiei din Brașov, în memoria actelor și faptelor din timpul vieții sale, în memoria dorinței pe care el a exprimat-o atât de bine în versurile sale, ar trebui să ne luăm un angajament sufletesc ca : mic și mare.

tânăr și bătrân, femeie sau bărbat, dela locul nostru să lucrăm pentru a întări cât mai mult acest brâu al unirii noastre sufletești și, având înaintea ochilor oglinda vieții lui Andreiu Bârseanu, umăr la umăr, cot la cot, să lucrăm pentru același cult al cinstei, dreptății și adevărului, împodobind cât mai frumos testamentul ce ne este lăsat și contribuind ca el să fie cât mai demn transmis urmașilor.

Onorată Asistență,

Dacă pentru fiecare om venit pe lume viața este o luptă, în care pe lângă plăceri și suferințe, pentru acei ce luptă și se martirizează pentru neam, ca și pentru apostolii culturali, cari muncesc și se jertfesc în vremuri grele pentru acest neam, lupta este din cele mai acerbe și suferința din cele mai mari.

Și dacă recompensa muncii sau a luptei duse este în raport direct cu eforturile făcute, eforturile făcute de Andreiu Bârseanu ne impun datoria de a-i rezerva una din paginile glorioase ale cărții de aur a neamului nostru.

Asociația culturală „Astra”, recunoscătoare marelui dispărut, a publicat și va mai publica operele vieții sale. Această asociație, în unire cu biserica și școala (instituții, pe cari Andrei Bârseanu le-a servit cu aceeași credință și devotament) a luat inițiativa strângerii fondului necesar înălțării unui monument pe mormântul său.

Imortalizând opera vieții sale. — Asociația „Astra” dorește ca întreg poporul românesc să-l cunoască, să-l aprecieze și să-i păstreze recunoștința. Asociația dorește ca figura lui Andreiu Bârseanu să rămână pentru posteritate simbolul păstrător de idealuri și de fapte vrednice. Ea dorește apoi, ca în cultul unanim al frumoasei sale activități, în gloria vieții sale trecute, să se topească toate asperitățile și rivalitățile de ori unde ar veni, păstrându-se puternic numai ceea ce a dorit și el : credința și dragostea comună pentru binele și prosperitatea acestei țări.

Andrieu Bârseanu

În mijlocul frământărilor și preocupărilor multiple de după unire. -- ca pentru așezarea din nou a unei societăți: — copleșiți de problemele capitale ce se pun consolidării noastre în noul Stat național; luați de ritmul înfrigurat al vieții sbuciumate de după războiu, rareori ne mai aducem aminte de luptătorii cari ne-au însoțit sau ne-au condus până la locul în care le-a eșit în drum nemilostiva și totuș singura odihnitoare stăpână a vieții. Sunt nume cari au strălucit în istoria noastră cea mai recentă, și cari, întunecate de moarte nici de un deceniu, nu mai sunt pomenite decât în familie. În familia cea mare a neamului niciodată morții pe cari i-am cunoscut cu toții, n'au murit mai desăvârșit decât în zilele noastre pline de înfrigurare și de năvală.

Abia a fost aruncată ultima mână de pământ pe mormântul unui mare dispărut. în care, până ieri credeam, de care ne temeam sau pe care îl adoram, și alte nume se îmbulzesc în fruntea articolelor cotidianelor, în acelaș loc unde a fost cultivat numele celui dispărut. Alte nume dau năvală în conversația zilnică, prind nădejdele sau acumulează temerile noastre.

Cât privește recunoștința sau amintirea, — am putea spune mai mult: însuș dragostea noastră, — pot fi liniștiți contemporanii cari se cred încă mari, sau cari chiar însemnează ceva în mijlocul nostru, — liniștiți și fără iluzii: îndată ce vor închide ochii vor fi uitați cu desăvârșire.

Ceeace constatăm după războiu în viforoasă învălmășeală care are o singură lozincă: tot înainte, tot mai mult pentru mine singur, nu mai este numai asaltul instinctiv și legitim al vieții, ci și o însălbătăcire a luptei pentru existență, provenită din răsturnarea valorilor morale și a principiilor etice, care constituie însuș temeiul vieții omenești, încadrate în slujba culturii și a civilizației.. Multă vreme încă nu vom avea nici simț, nici timp, pentru a aprecia meritele celor dispăruți, cari au

muncit și au realizat pentru neam, conduși de principii și convingeri cari azi nu mai au preț în ochii noștri. Suntem poate numai în pragul unei epoci de nerecunoștință. Câtă vreme nu se va așeza noua societate, *materialicește și etic*, moartea oamenilor deosebiți din mijlocul nostru, va constitui o superficială însemnare pe răboj. În suflete nu va lăsa urmă; pilda nu va fi urmată; de mâine, uitarea va acoperi și cel mai strălucit nume... Pentru că în zilele încercărilor de azi, în mijlocul unei democrații care abia și-a ridicat capul, — toți suntem mari. Egocentrismul nostru nu mai suferă pe altul în apropiere. Și până la creația unei noi ierarhii a valorilor, o să mai curgă încă multă apă pe toate râurile Daciei resuscitate...

Andrei Bărseanu a fost unul dintre ultimii reprezentanți ai generației de vizionari din Ardeal. Generația această nu a fost pe cât se crede, de numeroasă. Nu toți intelectualii români ardeleni ai ultimelor patru decenii dinainte de unire, au avut această nobilă construcție sufletească, acest temperament de visători. Din potrivă, numărul lor e foarte mic. A covârșit numărul burghezilor mulțumiți în tot mai multul material ce-l câștigau cu încordări mari, având puțină sete de bunuri superioare ale sufletului național, pentru cari se inflăcăra vizionarul Andrei Bărseanu, poetul, la locul întâiu, și apoi dascălul. Și încă poet romantic! Cu acești burghezi a avut destule amărăciuni în viața sa fostul președinte al „Astrei”. De nepăsarea lor se împiedeca destul de des, și numai arzătoarele sale discursuri dela adunările generale ale „Astrei”, mai puteau desțeleni, câteva clipe, inimile prea supuse gravitației ale celor mai mulți dintre contemporanii săi.

Să nu se creadă că cele din urmă decenii dinaintea unirii *majoritatea* intelectualilor ardeleni ar fi dat un prea în-sufletit concurs activității Societății culturale în fruntea căreia ajunsese Andrei Bărseanu. Era o zi sau două de glorie pe an — cu prilejul congreselor generale. — în colo, tot o mână de oameni, ca și azi, tot numai o mică ceată de alți vizionari ajutau „Astrei” în propaganda ei de luminare și de educație națională a poporului.

* * *

Andrei Bărseanu a fost un *suflet avântat*. Avântul lui pornea dintr'o fină sensibilitate de poet, și dintr'o sinceră și adâncă dragoste pentru *românismul integral*, nu numai pentru ramura pe care o păstora culturalicește. Cei cari am avut prilejul să lucrăm în preajma lui știm câtă tristețe îi pricinuia acest avânt al său, când îl vedea împiedecat de realitățile date. Fostul președinte al Astrei era dintre aceia ce „cad din nori”. Nu numai că-i rănește asperitatea realității, ci, un restimp par'că nici nu mai văd bine în jurul lor.

Și, între greutatețile ce se iveau în drumul Astrei, între

atăția indiferenți pentru lupta ce voia s'o ducă, au fost dese prilejurile pentru A. Bârseanu de-a lua contact cu realitatea.

Figura lui însăși vădea pe omul ce trăește mai bucuros într'alte lumi. Câți nu vom uita fața palidă, brăzdată de lungi cute ca de suferință, fruntea de-o ciudată solemnitate, subț care ochii negri ardeau misterios, ardeau continuu, hrăniți de-un foc nestins? Și cum se strecura de ușor, abia pipăind pământul, strecurându-se c'un fel de sfială delicată prin lume!

Nobleță și delicateță în gest și fapte ; aripat cu gândul și vibrător de simțire, — aici, doar era împărăția lui, ca a tuturor poezilor.

Și ceceea a rămas mai neșters din amintirea contemporanilor este tocmai această atitudine de *vates*, — partea cea mai bună din el.

Deși A. Bârseanu a fost ani îndelungați și profesor, la Brașov, și se numără între fruntașii școlilor din acest vechiu centru de cultură românească dela poalele Carpaților. Deși alegerea lui ca membru la Academia Română urmasse după marea sa lucrare de istorie a acestor așezăminte de cultură. Deși, încă mai de mult, dăduse împreună cu Iarnik, cea mai bună colecție de poezii populare din Ardeal.

Totuș amintirea ne leagă mai ales de chipul oratorului dela tribuna congreselor Astrei, de chipul celui ce profetiza, turnând foc sacru în auditoriu din nesecatul izvor al inspirației sale, când se lăsa răpit de simțirea sa românească și de optimismul său național.

Ca o încununare a operei sale și ca o dovadă a celor însemnate aici, ce poate fi mai caracteristice decât faptul că Andreiu Bârseanu, în clipa înfăptuirii României mari, în loc să se îmbulzească în frunte, după onoruri și situații, s'a retras în camera sa de lucru și a scris poemul „Vorbește marea“, proslăvind la bătrânețe unirea, el care cântase mai de mult : „Pe-al nostru steag e scris unire?“. S'a dovedit, într'adevăr ca cel din urmă dintre romanticii noștri. — Și a ținut așa de mult la acest cântec de lebadă al său, încât l-a citit însuș, — dacă nu ne înșelăm — într'o ședință solemnă a Academiei Române.

Nu ni se pare că este semnul de distincție al omului ? Când alții se îmbulzeau la beneficiile praznicului național, Andreiu Bârseanu instruna coardele lirei pentru a cânta însuș praznicul, cea mai mare biruință a neamului său mult încercat. Dintre poezii tineri și bătrâni, ni se pare că el e singurul care a cântat, cu suflet și cu închinare sinceră, unirea.

I. Agârbiceanu

Salutul Romei

*Sub cerul aspru, plin de nori,
In prigonirile turbate,
Ce dulce glas de-odat' străbate
Până și 'n negrele 'nchisori ?*

*Români ! voi toți l-ați cunoscut
Ș'ați tresăltat de bucurie...
E mama, ce cu duioșie
La fii trimite-al ei salut.*

*De veacuri voi v'ați deslipit
Dela călduțu-i sân de mamă,
Trimیși ca să luați in seamă
Acest pământ în răsărit.*

*Voi ați venit, voi ați invins
Și multă vreme-ați stat de paza,
Lăfând mereu a Romei vază,
Păstrând onoru-i neatins.*

*Dar vremuri grele v'au ajuns :
Barbare cete năvăliră
Și fii de mamă despărțiră
Cu-un zid aproape nepătruns.*

*Și mult, prea mult ați suferit
Și ați căzut sub mâini streine ;
Lipsiți ați fost de-al lumii bine,
Dar, totuș, nu v'ați prăpădit.*

*Dar nici ea nu v'a părăsit,
Ci v'a păstrat a ei iubire,
Privind cu ochi plini de 'ngrijire
La fiii săi din răsărit.*

*Ș'acum, când iarăș, s'a incins
Lupta de drept și libertate,
Ea vă indeamnă a combate
Cu braț, vânjos, cu foc nestins :*

*„Să nu vă temeți, dragi copii ;
Pentru-ale voastre drepturi sfinte
Luptați cu 'ncredere 'nainte...
Nu uită Roma pe-ai săi fii !“*

*Ah, dulce fu acest cuvânt
Și-aducător de mare bine
În al său piept, zău, oare cine
Nu simte azi în nou avânt ?*

*Și cine oare va pleca
În țărână fruntea mișelește,
Când ochiul mamei îl privește
Cu 'ntreagă strălucirea sa ?*

Brașov, Decemvrie, 1894

A. B.

(„Gazeta Transilv.“ No. 5, 1895)

D-șoarei A. Bârsescu

*Bine-ai venit din departare,
Tu oaspe gingaș, adorat ;
Un zeu prea bun a Ta cărare
Spre-a noastre plaiuri a'ndreptat !*

*Căci a voit pe o clipită
A vieții neguri să lăsam
Și'n ale artei sferi senine
Conduși de Tine să planăm.*

*Născută 'n zodii fericite
Menite mândră ai primit :
Ca să 'nțelegi a lumi taine,
Să farmeci sufletul uimit.*

*Intocmai cum cufundătorul
Străbate-a mării adâncimi
Și scumpele mărgăritaie
Răpește din intunecimi,*

*Așa Tu 'n marea ne 'nțeleasă
A sufletului omenesc,
Străbați, condusa de-al Tău geniu
Și toate se destăinuiesc.*

*A patimilor largi prăpăstii
Tu le cutreeri până 'n fund,
Zadarnic monștrii pasiunei
De-a Ta privire se ascund.*

*Și pe-al iubirii ostrov tainic
Cu drag s'oprește al Tău pas,
Tot ce-i mai sfânt, mai dulce 'n lume
Vrăjește magic al tău glas.*

*Și 'n calea Ta mult îndrăzneată
O lume 'ntreagă Tu răpești;
Cu'n gest, cu'n tremur, c'o privire
Tu mii de piepturi sguduești.*

*O, câte inimi, câte sânuri
La glasul Tău au palpitat;
Câți ochi, o Hero ne 'ntrecută,
La Tine lacrimi au vărsat!*

*De mult acum vestite neamuri
In drumul Tău cu drag privesc
Și ca s'acopere-a Ta frunte
Cununi de laur impletesc.*

*Iar noi, frați dornici, cu mândrie
Triumful Tău il admiram
Și orice pas pe-a artei cale
Cu ochiu lucios il urmariam.*

*Ș'acum, când între noi Te-duce
Un ceas ferice, mult visat,
Deodat' pe toți, o nouă Circe.
In robii Tăi ne-ai preschimbat.*

*In fața geniului falnic
Cu drag genunchii noi plecăm
Și cu stâlparei in mâna dreaptă
Cântări de laudă 'ntonăm:*

*„Pășește falnic inainte
Menirea-Ți mândră implinind.
Cu glasul Tău, cu-a Ta ființa
O lume 'ntreagă fericind.*

*„O, facă cerul, ca in cale-Ți
Pe lângă laurii divini
Să crească-a bucuriei roze
Ș'ai păcei dalbe fragezi crini!“*

Cum era odată...

Clopotele

După inapoierca din exil, se infiripă, cu greu, către sfârșitul lui Noemvrie, cursul școlar.

Elevii se adunau, încetul cu încetul, din împrejurimi. Elevi particulari, sosiți de pe front, cu tot soiul de admiteri la examene *sumare*, năvăliau din toate părțile.

O surdină uriașă se pogoria peste sufletul nostru de altă dată, silindu-ne să vorbim mai încet, cu reticențe..

Elevii mai mărișori înțelegeau, căci primejdia se apropia, tot mai amenințătoare, peste capetele lor plăpânde, la vârstă de abia șeptesprezece ani.

Tunurile flămânde cereau hrană nouă și copiii aruncați pradă, ca în pântecul unui Moloch incandescent, țipau în marele cazan al prăpădului, un singur cuvânt, ce le amintia, instinctiv, copilăria lor pierdută.

— Mamă, mamă!..

* * *

Detectivi roiau din toate părțile, ca niște corbi de pradă, adulmecând mirosul de cadavre.

Te urmăreau, dintr'un ungher, când intrai la un pahar de bere: se ațineau pe urmele tale, când te plimbai pe lângă linia ferată, luând seama, dacă observi mai cu dinadinsul trenurile militare, și cele de povară, cari începeau a transmite, în proporții tot mai imbelșugate, bogățiile de peste Munți.

Te urmăreau în tren, când aveai un drum la Sibiiu sau la Alba-Iulia, plimbându-se pe coridorul vagonului, luând masa la acelaș restaurant cu tine, și înapoindu-se cu acelaș tren, spionându-te din oglindă, când îți luai cafeaua, în restaurantul gării.

Erau în așteptarea unei recolte bogate, care avea să supra-populeze și cele din urmă celule ale temnițelor, arhipline de atâtă lume românească, adunată cu arcanul, după bunul plac al „solgăbirărilor” și agenților secreți, cari trebuiau să-și evidențieze tot mai mult zelul patriotic, ca să nu-și piardă postul sedentar de veghe, atât de comod și de... proventuos.

* * *

Recolta bogată a și sosit, în curând.

Intr'o dimineață, cu ceață mai multă ca de obicei, instituțiile publice arboraseră steaguri roșu-alb-verde. (Ba mai erau și doi particulari : unul vis-a-vis de postă, altul pe Strada-Lungă. Cel dintâiu s'a prăpădit, iar cel de al doilea — cel mai intranzigent ungur din câți am cunoscut — trăește încă, mândru când *pită românească*, după cum mâncam noi pe atunci: „pită ungurească“...)

Când am văzut steagurile, nu mai aveam lipsă de nici o explicație : ele indicau precis : căderea Bucureștilor.

Era fârg de săptămână. Un țigan bătea toba printre oameni, după indicațiile în ungurește și românește, ce i le da sergenul de stradă.

Oamenii, în cea mai mare parte, moșnegi, femei și copii, ridicau din umeri cu o nepăsare ușor voalată.

— Ați auzit, oameni buni ?

— Auzit...

— Apoi să spuneți și acasă !

— Om spune, dacă e porunca așa...

Dar chestia luă un ascuțiș mai ostil, când sosi ordinul dela pretură, să se tragă clopotele Catedralei.

La Cassa centrală, unde era și curatoratul Catedralei, s'a spus precis : „Nu putem executa acest ordin“.

Atunci îl executăm noi, răspunse autoritatea publică și preluă cheile de la turn.

Clopotarul, prinzând de veste, o șterse, de cu bună vreme, și așa ordinul fu executat de doi țigani, cari luaseră, pe urmă, o bătaie soră cu moartea, din partea unor agresori necunoscuți.

* * *

Dar nici un suis fără coboriș !

Înțelegeam toate umilintele ce ne-au ajuns personal, dar nu puteam admite profanarea adusă Catedralei și clopotelor ei, cari aveau *totuș* altă menire, decât să preamărească izbânda vremelnică a unui Kaiser descreerat.

Dar, cum gurile noastre erau înceștate sub pumnul de fier al destinului, s'au găsit totuș câțiva flăcăi din împrejurimi, cari înapoindu-se pe front, s'au oprit la un păbar de beufură, în crâșma de lângă gară.

Erau în echipament militar, cu carabine și revolvere.

Se așezară la o masă și comandară vin din cel mai bun.

Pe urmă unul, observând la masa de alături câțiva jandarmi, aduse vorba :

— Și spune, măi vere Vasilie, am intrat biruitori în București ?

— De, așa e vorba..

— Ce vorba, mă, dacă noi n'avem *Befel* ?

— Befelul o veni el, dar văd că steagurile s'au pus ?

— S'au pus, măi vere Vasilie, dar o veni vremea, când și steagurile se vor schimba.

— O veni, măi vere..

— O veni, zău !

Jandarmii se ridicară dela masă, provocători.

Flăcâii rămaseră neclintii, lângă paharul lor de vin.

Schimbară priviri cu ințeleș.

— Ce vrei, măi fârtate, întrebă calm, cel dintâiu flăcău ?
Uită, eu sunt sergent, cu un grad mai mare decât tine, și mă înapoiez pe câmpul de luptă, ca să apăr țara ungurească.. Iar voi stați acasă, la hodină și stricați casele oamenilor.

Se opri pe o clipă, căci sângele i-se urcase la inimă, apoi cu un gest poruncitor, arătă ușa, răcnind :

— *Afară!*

Intr'o clipă jandarmii dispărură, și flăcăul după ce își duse la gură paharul, ce-i tremura în mână, strigă în urma lor :
Om mai vorbi noi odată !

* * *

Și după doi ani și jumătate, prorocirea flăcăului se împlini cu vârf.

În 4 August 1919, când primirăm, la Cluj, vestea că trupele române au intrat în Budapesta, eram la o reprezentație a Teatrului Național.

Telegrama oficială trecuse numai prin două trei loji. Urmă o consfătuire scurtă, pe urmă trecu prin culise, ca să ia cunoștință și artiștii.

Marele public era încă în nesiguranță, dar observa că se pregătește ceva.

Telefoanele sbârâneau febrile; curieri alergau să aducă muzica militară și plutoane cu torțe, și când s'a ridicat cortina, — după un interval de vreo trei sferturi de oră — directorul teatrului, amicul Zaharia Bârsan, în ținută de rigoare, anunță izbânda, ca un al doilea sol dela Marathon..

Orchestra militară intonă imnul regal.

A fost un delir.

Lumea nu-și mai putea stăpâni lacrimile, ce se revărsau, ca o ploie îmbelșugată, după o secetă prea îndelungată.

* * *

Ce-a mai fost pe urmă ?

Retragere cu torțe, concentrate în fața statuii lui Mathia, cu mese și scaune adunate din cafenele, șampanie, și horă mare..

La două mese ale profesorilor dela cursurile universitare, se discuta programul de mâine. La ora nouă la universitate, la zece în fața statuii din piața Unirii. Atunci vor suna toate clopotele din Cluj. Scriitorul acestor rânduri s'a împotrivit acestei propuneri din urmă, amintindu-și de umiliința clopotelor dela **Catedrala din Blaj. Pentru ce să se repete și cu alții ?**

Dar n'a izbutit.

— **Lasă, mă, tu ești popă, nu te pricepi. Aranjem noi :**

Se revărsa de zi.

Cetățeni harnici din împrejurimi sosiau cu căruțele, pline de zarzavat.

Tinerimea îi întâmpină cu șampanie, în păhare mari.

— **Stăi, bade, și bea un păhar de vin domnesc.**

— Steau domnule!

Știi d-ta că Românii au intrat în Budapesta?

-- **Să le ajute Dumnezeu !**

— **Ei, vezi, le-a ajutat-**

Și omul, după ce inghitea, pe nerăsuflăte două păhare mari cu șampanie, clipea din ochi, și spunea, scuturând hățurile :

-- **Dumnezeu e sus, și tot nu ne lasă...**

După vorbirile dela ^{*} ^{*} universitate, la ora zece ne-am întrunit în piața Unirii.

Și clopotele viitoareii Capitale românești a Ardealului, au început să sune de pretutindeni, ca un preludiv al vremilor nouă, cari nu se vor mai întoarce niciodată înapoi..

Al. Ciura

Viața bisericească a Românilor din Țara Oltului

Note istorice de Ștefan Meteș.

52 Toderița.

La 1733 sunt în acest sat: 2 preoți ort. Constantin și Ioan, cu o biserică și 74 familii; ¹⁾ iar la 1750 tot 2 preoți ort. cu o biserică și 370 credincioși.²⁾ Conscriptia generalului Buccow din 1761 ne arată: 4 preoți ort. cu o biserică și 101 familii; avere un fânaș.³⁾

În conscripția urbarială din 1788 se vorbește de un boier Dionisie, fiu al popii David Grama; apoi de preotul fără parohie Simion (de 55 ani) cu avere: 1 cal, 1 vacă, 1 porc, 1 sesiune de 24 iug. și 22 m. p, arător de 11 câble și $2\frac{13}{16}$ feldere; da taxă anuală de 2 fl. și 30 cr. Despre preotul celălalt ort. vezi anexa.

Ortodoxii au biserică de piatră, zugrăvită. Stola preotească e următoarea: Dela botez $7\frac{1}{2}$ cr. (anual 11) total 1 fl. $22\frac{1}{2}$ cr.; dela morți sub 7 ani 24 cr. (c. 3 anual) total 1 fl. 12 cr.; dela morți mari 54 cr. anual 6 fl. 18 cr.; sărindar 6 cr., anual 12 fl.; dela Botez, Sf. Cruce, de cap de familie 3 cr., anual 10 fl. 48 cr. după 108 case; 1 felderă de ovăz dela 108 case face 11 fl. 36 cr. La Paști câte $1\frac{1}{2}$ cr., anual 2 fl. 37 cr., câte o zi de clacă socotită în 11 fl. 35.; La sărbătoarea Adormirii Maicei Domnului 2 fl.; dela nunți câte 12 cr. total 12 fl. — total se încasează anual 58 fl. $52\frac{1}{2}$ cr. din care dau episcopului 4 fl. 25 cr. și protopopului 17 cr., iar restul de 54 fl. $10\frac{1}{2}$ cr. se împarte între cei doi preoți ort.⁴⁾

¹⁾ Bunea, *Episcopul Klein*, p. 40°.

²⁾ *Transilvania*, 1901, p. 246.

³⁾ Cioban, *o. c.*, p. 62.

⁴⁾ *Arhivele Statului*, Oluș, Conscrip. dom. Făgăraș, XXIV. pp. 60, 83—5, 92.

În 1805 sunt 2 preoți ort. : Ioan Toma (sfântit în Ardeal 1771) și Gheorghe Misa (sfântit în Arad în 1800), o biserică și 147 familii. Are filie satul Herseni.¹⁾ În 1846 sunt tot 2 preoți ort. Ioan Feolfedi și capelanul Bucur Stertoja cu 149 familii și filia Herseni cu 52 familii.²⁾

53. Ucea de jos.

În socotelile domeniului Făgăraș din veacul al XVII-lea găsim de trei ori pe protopopul Man din Ucea de jos La 1667 și 1670 dă onorarul său anual curții 15 și 20 fl., iar în 1668 duce din darea anuală a preoților o parte curții domnești 25 fl.³⁾ În 1671 e amintit popa Oprea din comuna aceasta.⁴⁾

La 1733 sunt 2 preoți ort.: Stan și Ionașc și unul unit Ioan, o biserică și 90 familii,⁵⁾ iar în 1750 aveau 2 preoți uniți, o biserică și 620, suflete.⁶⁾ În 1761 sunt 2 preoți ort. cu biserică și 91 familii și 2 preoți uniți cu o familie.⁷⁾ – în 1781 se redă biserica ortodoxilor.⁸⁾

În 1805 sunt 2 preoți ort. Toma Man (sfântit în Țara Românească la 1758) și Achim Buzuleț (sfântit în Buda la 1778), o biserică și 165 familii. Are filie satul Corbi.⁹⁾

În 1846 slujesc aici 3 preoți ort. : Vasile Opriș, Nicolae Gurlea și capelanul Candid Popovits, au 105 familii și filia Corbi cu 108 familii.¹⁰⁾

54. Ucea de sus.

La 1680 și 1688, sunt 2 preoți iobagi și dau dijmă: popa Marin și popa Iuon, care are un fiu Iuon.¹¹⁾

Din 1728 cunoaștem 2 preoți de aici: Coman Vlad și Iuon Vlad.¹²⁾ În 1733 sunt 6 preoți: 2 uniți Coman și Iuon și 4 ortodoxi Savul, Dumitru, Radu și Iuon dela Stejar (bigam) o bise-

¹⁾ Gagyi o. c., pp. 276–7.

²⁾ Șematismul din 1846, p. 178.

³⁾ Szádeczky, *Apaffy Mihály fejedelem udvartartása*, I. pp. 8 10 13.

⁴⁾ Pușcariu, *Fragmente istorice*, pp. 405–6.

⁵⁾ Bunea, *Episcopul Klein*, p. 368.

⁶⁾ *Transilvania*, 1901, p. 245

⁷⁾ Cioban, o. c., p. 61.

⁸⁾ Turcu, o. c., p. 109.

⁹⁾ Gagyi, o. c., pp. 274–5

¹⁰⁾ Șematismul din 1846, p. 179.

¹¹⁾ *Arhivele Statului, Cluj*, Conscrip. dom. Făgăraș.

¹²⁾ Pușcariu, *Fragmente istorice*, p. 74, no. XXX și Pușcariu în *An. Acad. Rom., sect. ist.* XXXIII (1910), pp. 66–7.

rică și 93 familii,¹⁾ iar în 1750 avem 3 preoți uniți, o biserică și 550 suflete.²⁾

O însemnare din Februarie 1754 pe un Strastnic, spune: „Această carte am cumpărat eu Iosif călugărul Făcu cu fl. 18 și s'au (luat) dela popa Simion Cârtoșa și frații mei n'au nici o treabă, ci cu voi vrea eu să o dau, slobod sânt“. În 1810 cumpără această carte Iuon Dumitru Fleanchea și o dă de pomană bisericii din Ucea de sus.³⁾ Pe un *Triod* notează în 1754 Badea Munteanu: „Acest sfânt Triod l-am cumpărat eu, monahu Iosif Făcu din Uța de sus, frate meu, popii Radu, de pomină și vânzători să nu fie niciodată și să fie tot la mâna noastră, până va fi tot miamul nostru... și vânzătoriu și cumpărător.“⁴⁾

În 1761 sunt 4 preoți ort. cu 69 familii și 3 preoți uniți cu 13 familii și o biserică.⁵⁾ În 1772 sunt 2 preoți: Radu Haida de 70 ani și Iuon, călugăr, de 75 ani.⁶⁾ La vizitația canonică a episcopului Nichitici din Iunie 1788 se prezintă de aici 2 preoți: Algia Voilă și Coman Vlad, despre protocoalele cărora se zice: „Cel de comisie să părăsește la 1784, iar de botezasu este binișor. numai de aici înainte mai bine să-l facă.“⁷⁾ Iconostasul l-a zugrăvit în Sept. 1783, Ioan zugravul din Feldioara.⁸⁾ Invățătorul Coman Gavrilă conducea, în 1765 școala acestei comune.⁹⁾ Aerul din bis. ort. l-a zugrăvit în 1712, zugravul Alexandru Grecu din Să-săuș în timpul păstoriei preoților: Savu Vlad și Zaheiu Fleanchea.¹⁰⁾

În 1805 avem doi preoți ort.: Adam Voila (sfântit în Ardeal la 1791) și Savu Vlad (sfântit în Arad în 1798) au biserica și 229 familii.¹¹⁾ La 1846 serviau aici doi preoți ort.: Ioan Burs și Ioan Bărbat, având 229 familii.¹²⁾

Preoți uniți cari au slujit aici sunt: Ioan Vlad dela 1807—1842 și Nicolae Burs dela 1836—1849.¹³⁾

55. Vad.

Anna Bornemissa, soția prințului Ardealului M. Apaffy, în 20 Septembrie 1666, ridică la rangul de nobil-boier pe popa Sim

¹⁾ Bunea, *Episcopul Klein*, p. 367.

²⁾ *Transilvania*, 1901, p. 245.

³⁾ Iorga, *o. c.*, II p. 199, no. 699.

⁴⁾ *Ibid*, II. p. 199, no. 700.

⁵⁾ Cioban, *o. c.*, p. 61.

⁶⁾ *Arhivele Statului*, Cluj. Conscript. dom. Făgăraș, XXIX. p. 294.

⁷⁾ Pușcariu, *Documente*, I. p. 148. În 1787 biserica era a ortodoxilor. *Arhiv. Stat. Cluj*, Conscript. dom. Făgăraș, XXVI. p. 191, 197, 205.

⁸⁾ Iorga, *o. c.*, II. p. 198, no. 695.

⁹⁾ Bunea, *P. P. Aron și D. Novacovici*, p. 165.

¹⁰⁾ Iorga, *o. c.*, II. p. 168, no. 696.

¹¹⁾ Gagyi, *o. c.*, pp. 274—5.

¹²⁾ *Șematismul din 1846*, p. 179.

¹³⁾ *Șematismul din Blaj*, 1000 p. 636, vezi și Iorga, *o. c.*, I. p. 218 no. III. (din 1843).

din Vad.¹⁾ În anul următor e protopop cu sediul în Vad, plătind onorariul său de 15 fl. curții din Făgăraș și darea preoților 25 fl.²⁾

În 1729, la soborul protopopesc din Șinca, ia parte și popa Ionaș din Vad.³⁾ În conscripția lui Klein din 1733 se pomenesce 2 preoți uniți: Iuon și Stan, având o biserică, o casă parohială și 73 familii; avere: arător de 21 câble și fânaț, de 6 care de fân.⁴⁾ În 1750 sunt 2 preoți uniți, o biserică cu 434 credincioși,⁵⁾ iar la 1761, doi preoți ort. cu 72 familii și 3 preoți uniți cu biserică și 6 familii; avere: arător de 12 câble și fânaț de 2 care de fân.⁶⁾

Preoții uniți sunt la 1792: Sin Boer și Samoilă Dăneț,⁷⁾ iar în veacul al XIX: Ioan Cocîș dela 1820—1823, apoi fiul său Toma, dela 1823—1853, căruia îi urmează preoți din familia Bunea până în zilele noastre, din care se trăgea și învățatul canonic și istoric Augustin Bunea.⁸⁾

56. Vaida-Recea.

Cel mai vechiu preot pe care-l cunoaștem în acest sat e popa Stan, căruia, la 16 Iunie 1556, Anna Nádasdy, văduva Voievodului Ștefan Mailat, îi confirmă moșia sa boierească. El era feciorul boierului Stanislav din Recea, mai având doi frați Aldea și Radul.⁹⁾ Radul încă se face preot aici, având urmaș în popie pe fiul său Șerban căruia, Mihail Apaffy, în 16 Iunie 1689, îi confirmă moșia boierească.¹⁰⁾

Învățatul boier al Țării Românești, Stolnicul Constantin Canticuzino, proprietarul satului, dăruiește bisericii de aici un *Penticostar*, din 1701.¹¹⁾

Iau parte la soborul protopopesc din Șinca în 1729 și trei preoți din Recea: Radu, Luca și Matei.¹²⁾ În 1733 sunt 3 preoți ortodoksi: Radu, Luca și Iene, acând 90 familii credincioși.¹³⁾ La 1745 cei doi preoți: Rațu și Ion, se lapadă de unire și trec în Țara Românească, iar poporul declară, că „preoți uniți nu ținem“¹⁴⁾

La 1848 se constată că e o mănăstire „a Luchi“ (probabil

¹⁾ Pușcariu, *Fragmente istorice*, pp. 358—9.

²⁾ Szâdeczky, *Apafy fejedelem udvartartása*, pp. 8. 10.

³⁾ Pușcariu, *Fragmente istorice*, p. 547.

⁴⁾ Bunea, *Episcopul Klein*, p. 409.

⁵⁾ *Transilvania*, 1901, p. 246.

⁶⁾ Cioban, *o. c.*, p. 62.

⁷⁾ Densușianu N., *Monumente pentru istoria țării Făgărașului*, București 1885 pp. 153—4.

⁸⁾ *Șematismul dela Blaj*, 1900 p. 623.

⁹⁾ Pușcariu, *Fragmente istorice*, pp. 123—4, no. XLIII.

¹⁰⁾ *Ibid.*, pp. 417—21.

¹¹⁾ Iorga, *o. c.*, II. p. 157, no. 541.

¹²⁾ Pușcariu, *o. c.*, p. 547.

¹³⁾ Bunea, *Episcopul Klein*, p. 410.

¹⁴⁾ Dragomir, *Desrobirea religioasă a Românilor din Ardeal*, I. p. 158

a popii Luca) pe locul satului. Preotul e bătrânul Onofrei cu 1 călugăr și 2 călugărițe; una e cerșitoare.¹⁾ În 1761 a fost arsă.²⁾ În conșcripția din 1750 și 1761, apare, cu un sat, împreună cu Telechi-Recea.³⁾ În 1805 erau deja trecuți la uniți.⁴⁾

Pe la 1842 servia aici ca preot unit Andreiu Luca, urmând-i Gheorghe Trâmbițaș.

57. Veneția de jos.

Protopopul Iuon (Monea) în 1714 e la sinodul electoral, pentru alegerea lui Ioan Patachi de episcop unit ⁵⁾.

Cronica bisericii din Șcheiul Brașovului ne spune cum, la 1724, unitul Jipa, fiul răposatului protopop din Șchei, Vasile Grid, s'a dus «la notareșul și la pater teolog Gheorghii Regai, acela era ispravnicul săborului», și după multe minciuni aceștia «i-au dat cartă lui Jipa, ca să fie protopop și aici în Brașov și în toată țara Bârsei. Atunci protopopul Florea din Brașov mergând până la notareșul protopop Ionașcu Monea din Vinetie (de jos) în țara Oltului, ca să-i dea de știre de lucrurile aceste, fiind și el ispravnic în locul Vlădicăi (că mai vârtos el cu popii țării Oltului alesese pe acest pater Poatochi Ianoș să fie vlădică), deci notareșul îi spuse că a făgăduit Jipei»... Brașovenii însă nu-l voiau nici decum protopop pe Jipa, «deci să socoti notareșul (Ionașcu) cum va îmblânzi nărodul că foarte striga, toți asupra-i pentru lucrul acesta și zise să fie popa Flore protopop în Brașov numai și la sate să nu se amestece, iară Jipa să fie protopop la sate și în Brașov să n'aibă a porunci. Deci fiind ai noștri cam slabi de socoteală nu stătură împotriva tare...» și Jipa ajunse protopop unit peste țara Bârsei datorită sprijinului devotat al protopopului Ionașcu din Veneția de jos ²⁾, care nu peste mult avea să se înrudească cu protopopul ort. Florea din Brașov al cărui fiu Vasii îi va lua fata în căsătorie ajungând întâi preot ort. în Făgăraș, apoi protopop unit în acest oraș ⁶⁾.

Împăratul Carol, în 7 Martie 1718, îl ridică la rangul de nobil, pe protopopul Ionașcu Monea din Veneția de jos, pentru meritele sale în propaganda Unirii ⁷⁾.

În 1733 sunt preoți uniți aici: Ionașcu, protopop, Stoica și

¹⁾ *Cultura creștină*, 1919 p. 169 și Bunea, P. P. Aron și Dionisie Novacovici, p. 332. — Ionașcu Lusă era în 1765, învățător la școala din Vaida-Recea. *Ibid.*, p. 365.

²⁾ *Cultura creștină*, 1919, p. 169.

³⁾ *Transilvania* 1901, p. 245 și Clöban, o. c., p. 62.

⁴⁾ *Sematismul din Blaj*, 1900, n. 623.

⁵⁾ *Cultura creștină*, 1916 pp. 68—74.

⁶⁾ Stinghe, *Ist. beserecei din Șchei'* pp. 45—7.

⁷⁾ *Ibid.*, pp. 124—6

⁸⁾ *Arhivele Statului ungar*, Budapesta, Liber regius VI., p. 546—50

Oprea, având o biserică, o casă parohială și 100 familii; avere: arător de 8 câble și fânaț de 4 care de fân¹⁾). Toți trei luaseră parte la soborul din 1729 în Șinca sub prezidența protopopului Ionașcu Mone²⁾). Protopopul Ionașcu era om cu putere și mare influență în vremea sa. Zidește biserica unită din Calbor, căci iată ce cetim pe un *Antologhion* din această biserică: «Protopop Ionașcu Mone din Veneția de jos, August 22 zile. Aciastă biserică o au făcut protopop Ionașcu din Veneție de jos, cu cheltuială cu toată, iară cu ajutorul satului, fiind domno în Cincul-mare Suris Marton și sfatul lui, Ion Greuțu, de în zilele Înălțatului Impărat Carolos VI, să se pomenească în veci părinții noștri: Iuon, Ana, Isăilă, Ion, Ancă, Ana și copiii mei Manea, Iuon, Marica, Mara, Ancă, Salomie, Ana, Iona, Samoil, Ion; 1737 die 7 Octombris...»³⁾

Fiul lui Ionașcu, face o judecată asupra proprietății vestitei *Cazanii* a Mitropolitului Varlaam al Moldovei, la 8 Iulie 1745 în satul Bohoț, ca protopop al Veneției, numindu-se: Manea Monea,⁴⁾ de altfel tot el trebuie să fie acel protopop Mateiu, care ia parte în 25 Maiu 1739, la sinodul din Blaj⁵⁾). Urmașul său e protopopul Nicolae (1755—61),⁶⁾ apoi, Const. Ioanovici, care ia parte la sinodul din 1782 în Blaj⁷⁾).

Dela protopopul Nicolae Venețianul ni s'a păstrat o „atestație“ de pe la 1760, dată „acestor poporani ai noștri de aicea deja Varviți (jud. Ciuc)“, în care le spune „cum să-și ție legea precum și până acum au ținut: 4 posturi într'un an, 2 zile în săptămână, sfintele sărbători tot ca până acum. Din nimică nime nu-i va simți, numai și pizmașii să nu se facă, ce să umble la sfânta biserică, să-și cinstească preoții lor cei pravoslavnici ai bisericii lor, cărora vlădicul anume să-l cunoască pe Măriia Sa P. Pavel Aron din Blaj. — Și să fie sănătoși. Nice să nu să teamă că-i vor face cătane nime, că, de-ar vrea încă iobagi, nu primește Exelenția Sa d. ghegeneralîșul (Buccow)...“⁸⁾,

În 1750 sunt: 1 protopop și 1 preotl uniți, cu 414 credincioși și o biserică, avere: arător de 5 căbe și fânaț de 2 câble,⁹⁾ iar în 1761 avem: 2 preoți ort. cu 110 familii și 3 preoți uniți cu 43 familii și biserică; avere: arător de 3¹/₂ câble și fânaț de

1) Bunea, *Episcopul Klein*, p. 408

2) Pușcariu, *Fragmente*, p. 547

3) Iorga, *o. c.*, II p. 73, no. 171.

4) *Ibid.*, p. 59 no. 119.

5) Moldovanu, *Acte Sinodali*. II. p. 86

6) *Ibid.*, I. p. 129.

7) Iorga, *Acte românești din Ardeal privitoare la legăturile Secuilor în Bul. com. ist* 1916 p. 172 no. XCIII

8) Iorga, *Acte românești din Ardeal privitoare în cea mai mare parte la legăturile Secuilor cu Moldova* (extras din *Buletinul Comisiei istorice a României*, vol. II.), București, 1916, p. 272, no. XCIII.

9) *Transilvania*, 1901. o. 245

1^{1/2} care de fân.¹⁾ În 1788 Iunie se prezintă în fața episcopului Ghedeon Nichitici și popa de aici: Ionaș Comănici.²⁾

Școala, în 1765, se conduce de învățătorul Man Penciu.³⁾

În 1805 era preot ort. Ioan Rojoi (sfințit în Ardeal în 1793). o biserică și 142 familii.⁴⁾ În 1845 servește aici popa ort. Mateiu Comănici, are 142 familii.⁵⁾

Pe la 1842 preot unit e Ioan Sassebeși, căruia îi urmează Nicolae Sassebeși.⁶⁾

58. Veneția de sus.

În 1733 era popă unit luon cu biserică și 28 familii,⁷⁾ iar la 1750 un preot unit cu biserică și 129 suflete,⁸⁾ După conscripția lui Buccow din 1761, avem: 2 preoți ort. cu biserică și 39 familii și casă parohială, apoi 1 preot unit cu 3 familii.⁹⁾ A fost și aici o mănăstire, care a fost distrusă în 1761 din ordinul lui Buccow¹⁰⁾ Școala avea, în 1765, de învățător pe Tânase Poșa.¹¹⁾ În 1805 avea un preot ort. Radu Moga (sfințit în Țara-Românească în 1759) cu biserică și 59 familii; era filie a Comanei de sus,¹²⁾ tot așa și în 1846.¹³⁾

59. Viștea de jos.

Popa Ioan de aici e citat ca martor la 1681. ¹⁴⁾ Protopopu Stănilă din acest sat iscălește, în 1700, actul Unirii cu Roma, ca reprezentant al celor 46 preoți de sub jurisdicțiunea sa. ¹⁵⁾ După 1711 popa Nicolae cumpără un *Antologhion* dela călugărul Ioasaf dela mănăstirea Daia. ¹⁶⁾ La 1726 cunoaștem pe următorii preoți boieri din familia Șandru: Comșa, Nicolae, Mateiu, Stănilă și Gașpar

1) Cioban, o. c., v. 62

2) Pașcariu, *Documente*, I. p. 144.

3) Bunea, P. P. Aron și D. Novacovici, p. 365.

4) Gagy, o. c., pp. 274-5.

5) *Sematismul din 1846*

6) *Sematismul din Blaj*, 1900 p. 624

7) Bunea, *Episcopul Klein*, v. 408.

8) *Transilvania*, 1901, p. 246. La 1760, se știe, că la Veneția se vedeau ruinele unei mănăstiri cf. Pașcariu, *Documente pentru limbă*, I. p. 390.

9) Cioban, o. c., p. 62.

10) *Cultura creștină*, 1919, p. 170. Vezi pentru preotul și situația lui materială din 1789, tabloul dela anexă.

11) Bunea, P. P. Aron și D. Novacovici, p. 365.

12) Gagy, o. c., pp. 274-5.

13) *Sematismul din 1846*, p. 179.

14) *Arhivele Statului*, Cluj, doc. familiei Récsy, I., no. 82.

15) *Magazinul istoric pentru Dacia*, III, p. 310 și Cipariu, *Acte și fragmente*, Blaj, 1855, v. 86.

16) Iorga, o. c., II p. 169, no. 580.

Neagoe tot boier. ¹⁾ Conscriptia lui Klein din 1733 ne dă: 3 preoți ort. Comșa, Stanilă și Nicolae (bigam) și 2 preoți uniți Mateiu și Gașpar, o biserică și 80 familii, ²⁾ iar în 1750 avem 2 preoți uniți, o biserică și 534 suflete. ³⁾ După conscripția generalului Buccow din 1761 avem: 2 preoți ort. cu 114 familii și 2 preoți uniți cu biserică și 34 familii. ⁴⁾ Această biserică a ortodoxilor, luată de uniți, există și astăzi, e foarte veche, scundă și mică, are numai 2 uși la altar — ca și mănăstirea dela Rîpa-Râmățului dela 1487 — și hramul Sfinților Voevozi.

Școala de aici o conducea, în 1765, dascălul Dumitru Șandru ⁵⁾ Frunțașul și vrednicul preot ortodox Pavel Borzea din Viștea de jos îmi comunică, că după ce ortodoxilor de aici li s'a luat biserica, ei cumpără cea de lemn de stejar din Poiana Mărului, unde făcuse Constantin Vodă Brâncoveanu, stăpânul satului, una de piatră. În aceasră biserică de lemn s'a făcut slujba până la 1790, când Românii ort. de aici sub conducerea preoților: Șerban, Stănilă Cârje și Vasile Borzea își fac o nouă biserică de piatră, zugrăvită, în 1810, de zugravul Alexandru Grețu din Săsăuș. O inscripție din altar spune: S'a zugrăvit acest sf. altar de Popa Stanilă, întru vecinica pomenire. 1812. Mo. Sofia, Stănilă și tot neamul lor». Biserica zidită în 1790 s'a dărăpănat foarte mult prin cutremurul din 1916, așa că a trebuit dărămată și în locul ei, s'a ridicat în 1926 una mare și frumoasă, prin s rădania lăudabilă a actualului preot Pavel Borzea și prin sacrificiul de veșnică bună pomenire a harnicilor Români ort. din Viștea de jos.

Bisericii de lemn din «Ghiștea de jos», — aduse din Poiana Mărului, unde este hramul nașterii și prea sfintei de Dumnezeu feciorii Maria», — dăruiește, după 1760, popa Visarion, o *Evanghelie* «acest odor de Duhul sfânt însuflat», cumpărat împreună cu alți 4 creștini. ⁶⁾

La 1773 și Ianuarie 1786 se amintește preotul Stănilă Cârje, care cumpără odată un *Triod*, iar a doua oară un *Penticostar* dela dascălul brașovean Radu Duma. ⁷⁾

În 1805 sunt 2 preoți ort. Stănilă Cârje (sfințit în Ardeal, la 1767) și Vasile Borzea (sfințit Arad 1799) au o biserică și 135 familii, adică 655 credincioși, ⁸⁾ iar la 1823 e popă Marcu. ⁹⁾

¹⁾ *Arhivele Statului*, Cluj, Conscrip dom. Făgăraș. — La 7 Maiu 172s se amintesc ca reprezentanți ai familiei boierești din Viștea de jos popii: Dumitru și Nicolae cf. Pușcăriu, *Fragmente*, p. 82.

²⁾ Bunea, *Episcopul Klein*, p. 368.

³⁾ *Transilvania*, 1901, p. 245.

⁴⁾ Cioban, *o. c.*, p. 61.

⁵⁾ Bunea, *P. P. Aron și D. Novacovici*, p. 365

⁶⁾ Iorga, *o. c.*, II. p. 205, no. 729.

⁷⁾ *Ibid.*, II. p. 206, no. 731, 733.

⁸⁾ Gagyi, *o. c.*, p. 274—5.

⁹⁾ Iorga, *o. c.*, II. p. 82, no. 203.

La 1846 e numai 1 preot ort. Ioan Șofer cu 135 familii ; un post vacant. ¹⁾

La 1748 numai se face amintire de mănăstirea din Viștea de jos. Ea era pe locul unui boier ; avea un preot bătrân, călugărul Laluț Bogoslov și 3 călugări. Avere : 20 capre, 7 stupi, arător loc de : 3 gălete semănătură de toamnă, 2 gălete de primăvară și 2 care de cucuruz. ²⁾ Mănăstirea afirmativ a fost distrusă în vremea «revoluției» religioase a călugărului Sofronie din Cioara. ³⁾

Protopopul unit din Făgăraș Constantin Ioanovici, înainte de 1751, a fost protopop în Viștea de jos, căci desigur el trebuie să fie, cel care iscălește pe un *Anțologhiiu* (din 1745) din biserica unită din Margineni : ... protopop Constandin, al eparhiei Viiiți de jos, Făgărașului. ⁴⁾

Preot unit slujește aici Ioan Șandru dela 1821—1846 ⁵⁾ urmat de fiul său Ioan până la 1874. ⁶⁾

60. Viștea de sus

Cel mai vechiu preot cunoscut aici e popa Radu, care plătește curții din Făgăraș, în lunie 1669, suma de 15 fl., ca onorariu obișnuit din partea noilor preoți din iobagi ⁷⁾

În 1733 sunt aici 2 preoți ort. : Radu și Comșa și 2 preoți uniți Constantin și Ionașcu, o biserică și 140 familii, ⁸⁾ iar la 1750 avem 3 preoți uniți, o biserică și 780 suflete. ⁹⁾ În 1761 se constată : 3 preoți ort., 211 familii și o biserică și 2 preoți uniți cu 10 familii fără biserică. ¹⁰⁾

Mănăstirea de aici, pomenită la 1748, avea un preot bătrân Pahona, 2 călugări și 5 călugărițe. Avere : 1 cal, 3 vaci, 12 stupi și fânaș de 2 care de fân. ¹¹⁾ Mănăstirea a fost distrusă în 1761 de Buccow. În conscripția episcopului Rednic, din 1765, se face amintire de fânașul de 7 care de fân al acestui locaș. ¹²⁾

La vizitația canonică se prezintă înaintea episcopului Nichitici, lunie 1788, doi preoți de aici : Adam Vâlca și Moise Vârtoși, însă

¹⁾ *Sematismul din 1846*, p. 179.

²⁾ Bunea, P. P. Aron și D. Novacovici, p. 333.

³⁾ *Cultura creștină*, 1919, p. 170.

⁴⁾ Iorga. o. c., II. p. 131, no. 431, vezi no. 434.

⁵⁾ *Sematismul din Blaj*, 1900, p. 637.

⁶⁾ Pușcariu, *Fragmente*, pp. 83—4 (din 1843).

⁷⁾ Szádeczky, *Apaffy Mikaly fejedelem udvartartása*, p. 12.

⁸⁾ Bunea, *Episcopul Klein*, p. 367.

⁹⁾ *Revista Transilvania*, 1901 p. 245.

¹⁰⁾ Ojovan, *Statistica Românilor*, p. 61.

¹¹⁾ Bunea P. P. Aron și D. Novacovici, p. 333.

¹²⁾ *Cultura creștină*, 1919, p. 170.

protocoalele lor «cel de comisie cu Noemvrie 1785 părăsit, iar de botezați nimic, 20 zile i s'au pus». ¹⁾

În 1805 sunt preoți ort.: Moise Vulcan (sfințit în Țara Românească la 1768, iar în 1775 trece la uniți, recunoscut de episcopul Gr. Maior, în 1780 iar se întoarce la ortodoxi, dar în 1793 e scos din slujbă ca «praevaricator»), Moise Versoja (sfințit în Ardeal, 1772), Eftimie Buctde (? sfințit Ardeal 1789) și Naftalie Șandru (sfințit Ardeal 1794), au o biserică și 249 familii. ²⁾

La 1846 constatăm doi preoți ortodoxi: Ioan Futsu și Mateiu Vulcan având credincioși 249 familii. ³⁾

61. Voila.

Împăratul Carol al VI-lea, prin diploma din 7 Martie 1718 face nobil pe popa Vasile din Voila și pe fiii lui Nistor, Ioan și Mihăilă. ⁴⁾

La sinodul electoral unit din 1714, protopopul Nicolae, din acest sat e pentru alegerea lui Ioan Pataki ca episcop. ⁵⁾

Episcopul unit Ioan Pataki, din conacul său dela Sâmbăta de jos, în 26 Februarie 1725, scrie protopopului din această comună următoarea scrisoare. trimitându-i și hotărârile sinodului: „Dela Hristos bună sănătate îți poftim și dela noi blagoslovenie îți trimitem frații tale cinstite protopoape Miclășiu dela Voila.

Intru aceste zile mai dinainte, strângându-se câțiva cinstiți frați, protopopi jurați, împreună și cu alți preoți înțelepți, făcând savor, socotiră și isprăviră niște puncturi pentru multe socotele ale săborului mare, care iată și frații, le trimitem în scrisoare pentru aceia cum vei primi frăția ta această scrisoare de una să strângi săborul de plin, și poruncile aceste foarte cu amănuntul să le arăți și să le dai a înțelege tuturor preoților, iară popi în toate statele la toți oamenii, ca deacum înainte, să se ție și să se plinească aceste toate supt acele globe și pedepse oarecare se vor afla scrise înlăuntru.

Fără de aceste porunci ale săborului. se aibă grijă frăția ta cum dajdiile vlădicești până la Sf. Gheorghe să se stringe împreună cu talerul logofătului, și atunci înlăuntru să se aducă. Venitul frăției tale pe cum au fost obiceiul, în zilele altor vlădici repausați, poți-le cere frăția ta.

Apoi vei avea grija frăția ta de vei pune în catastiv pe toți popii, cari sau chirotonit prin alte țări și până acum n'au venit,

¹⁾ Pușcariu, *Documente pentru limbă*, I. p. 147.

²⁾ Gașyi, *o. c.*, în *Transilvania*, 1911, pp. 274—5.

³⁾ *Sematismul din 1846*. p. 179.

⁴⁾ Pușcariu, *Feagmente istorice*, pp. 50—8, no. OXXXVIII.

⁵⁾ *Cultura creștină*, 1916, pp. 69 și urm.

la noi să-și ia blagoslovenie, nici dela noi n'au paucenii de aceste câți sunt în eparhia frății tale să-i putem ști¹⁾

Desigur că părintele Miclăuș, se va fi conformat poruncilor acestora ale vlădicului său.

În 1733, avem 4 preoți uniți: Vasile, Miclăuș, David, Toader și 1 preot ort. Nistor, o biserică și 80 familii; avere: arător de 6 câble.²⁾ În 1747 Martie, popa David Moian, cu alți creștini, cumpără dela Ion grămăticul, feciorul popii Oancea din Sadu, un „*Strastnic*, adecă slujba patimilor a Domnului și Mântuitorului nostru“, pe care apoi „am dat și eu, popa Nistor din Voila și cu Nițu Murariul, șase blide de grâu papistan din Becleani de l-au legat“.³⁾

În 1750, sunt 3 preoți uniți: o biserică și 410 suflete; avere arător de 7 câble,⁴⁾ iar în 1758, se amintesc cu numele 2 preoți uniți boieri: Nistor și Vasile; avere: arător 12 locuri de 8 câble.⁵⁾ Conscriptia din 1761 a lui Buccow, ne dă: 2 preoți ort. cu biserică și 86 familii, și 2 preoți uniți cu 11 familii; avere: arător de 8 câble.⁶⁾

În 1783, sunt 2 preoți boieri uniți: Iosif Gabor și Șerban Sütö, locuiesc pe moșia lor boierească; biserica e unită și are pământ de 6 câble. Stola: botez 12 cr., cununie 24, înmormântări 1 fl., sarindar pe 6 săpt. 10. fl.⁷⁾

La 1805, era 1 preot ort. Ioan Negoe (sfințit la Arad în 1804), are biserică și 41 familii.⁸⁾ În 1846 e preot ort. Toma Gabor cu 41 familii.⁹⁾

Pe la 1842. slujea preotul unit Iosif Șerban, până la 1868, având 388 credincioși.¹⁰⁾

62. Voivodenii-mari.

Un preot Teodor Bica, din această comună a trăit înainte de 1518¹¹⁾ La o anchetă din 1633 Noemvrie 5, e citat ca martor popa Șerban (de 65 de ani) din Voivodenii-mari¹²⁾ La 1726 se

1) P. Maior, *Istoria bisericei Românilor*, Buda, pp. 378—80 și Moldo vanu, *Acte sinodali*, II, p. 108.

2) Bunea, *Episcopul Klein*, p. 369.

3) Iorga, *o. c.*, II, p. 208, no. 743.

4) *Transilvania*, 1901, p. 245.

5) *Arhivele Statului*, Cluj, Conscrip. dom. Făgăraș, III p. 1078.

6) Cioban, *o. c.*, p. 61.

7) *Arhivele Statului*, Oluj, Conscrip. dom. Făgăraș, XV, pp. 141—2
Vezi despre popa Șerban Șuteu și Iorga, *o. c.*, II, p. 207, no. 739.

8) Gagy, *o. c.*, pp. 276—7.

9) *Șematismul din 1846*, n. 178

10) *Șematismul din Blaj*, 1900, p. 638.

11) Pușcariu, *Fragmente istorice*, p. 603.

12) *Ibid.*, p. 311.

amintesc de aici preoții boieri : Radu Bica și Comșa Bica, apoi Oprea, iobag.¹⁾ În 1733, sunt numiți acești trei ca preoți uniți și 2 preoți ort. Iuon și David, o biserică și 57 familii.²⁾

În 1750, e un preot unit cu biserică și 270 suflete,³⁾ iar în 1758, sunt doi uniți boieri : Șerban Bica, sen. și Șerban Bica, jun., stau pe moșia lor boierească.⁴⁾ Unul dintre acești doi popi Șerban, cumpără un *Liturghier*, pe care „l-am dres eu Constantin Logofat, dascălul Metropolii Bucureștilor“ pentru 3 Lei.⁵⁾

Conscripția lui Buccow, din 1761, ne dă : 2 preoți ort. cu biserică și 94 familii și 1 preot unit cu 2 familii.⁶⁾ Popa Iuon Bica în 1767, cumpără o *Evanghelie*, dela preotul din Voivodenii-mici : Toma.⁷⁾

În 1772, avem 2 preoți ort. : Nițu (Iuon) și Șerban.⁸⁾ Despre popa Ion Bica, ne spune episcopul Ghedeon Nichitici în Iunie 1788, că „protocolul de comisie au părăsit cu sfârșitul Octomvrie 1785, iar cel de botezați, nu după formulariu și vadea i s'au pus.“⁹⁾

Bătrânul popa Ion Bica, sfințit în Țara Românească înainte de 1767, a murit în 1791.¹⁰⁾

La 1805, avem 2 preoți ort. : Ion Bica, jun. (sfințit în Ardeal 1791) și Alexe Bica (sfințit, la Arad în 1801) au biserică și 92 familii ; și ca filie Voivodenii-mici aparține aici.¹¹⁾

O inscripție pe dosul catapiteazmei zice : «Altariu de robi lui Dumnezeu, Ion Bica și feciorul său Manu, 1812». ¹²⁾

În 1846, sunt 3 preoți ort. : Moise Bica, și capelani : Ioan Biis (?) și Gheorghe Zaharie cu 92 familii. Are 2 filii Voivodenii-mici cu 60 familii și Ludișorul cu 61 familii.¹³⁾

Iată deci o familie, Bica, care peste trei sute de ani a preoțit în Voivodenii-mari.

Merită să fie reproduse aici amintirile foarte prețioase și par adevărate, privitoare la Voivodenii-mari, ale administratorului protopopesc din Avrig Vasile Maxim, comunicate episcopului Șaguna la 17 Ianuarie 1860 : «...Afară de mănăstirile pomenite se mai află vrednică de însemnat bisericuța noastră din Voivodenii-mari, care pentru vechimea sa se deosebește de toate celelalte biserici

¹⁾ *Arhivele Statului*, Cluj, Conscrip. dom. Făgăraș.

²⁾ Bunea, *Episcopul Klein* p. 369.

³⁾ *Transilvania*, 1901, p. 245.

⁴⁾ *Arhivele Statului*, Cluj, Conscrip. dom. Făgăraș, III 981.

⁵⁾ Iorga, *o. c.*, II, p. 199, no. 701.

⁶⁾ Cioban, *o. c.*, p. 61. Școala din Voivodenii-mari o conduce în 1765 învățătorul Aldea Bica, cf. Bunea, *P. P. Aron și D. Novacovici* p. 365.

⁷⁾ Iorga, *o. c.*, II, p. 209, no. 749.

⁸⁾ *Arhivele Statului*, Cluj, Conscrip. dom. Făgăraș. XXIX.

⁹⁾ Poșcariu, *Documente*, I, p. 147.

¹⁰⁾ Gagyi, *o. c.*, p. 277.

¹¹⁾ Gagyi, *o. c.*, pp. 276-7.

¹²⁾ Iorga, *o. c.*, p. 209, no. 748.

¹³⁾ *Șematismul din 1846*, p. 178.

din toată Țara Oltului. Aceasta este zidită în stil gotic și se vede, că a pățimit unele prefaceri după schimbarea timpurilor, — ea e o zidire mică, cu o boltitură foarte înaltă, lângă care în vremile mai nouă s'a zidit un turn și altariu mic, — lucru tare prost; și pre din afară și zidirea veche s'a schimbonosit. Am căutat să aflu anul zidirei ei și n'am aflat alta decât în stâlpul ușii săpat în peatră cu slove românești anul 1613 și cu puțină scriptură, care însă nu se poate ceti, că abia se cunoaște și trebuie că biseriçuța e mai veche după structura ei, și anul de mai sus doară nu e anul zidirei ei, ci poate, că e semnat de altul oarecine mai târziu. Am zis mai sus, că biseriçuța a pățimit prefaceri, că aceea e zugrăvită, și inscripția deasupra ușei, înlântu arată, că s'a zugrăvit sub vlădica unit al Făgărașului, Maier, deși astăzi nu se află suflet de greco-catolic în comunitatea Voivodenii-mari»...

Iată cum explică părintele Maxim, trecerile ortodoxilor la uniți și schimbarea bisericilor dela unii la alții și dela an aproape la an: «...trebuie că a fost un caz analog cu întâmplările de pe acele timpuri din satul nostru Avrig, despre care mi-au povestit părinții mei, auzind și dânșii dela alții mai bătrâni, că în vremile de atuncia (veacul al XVIII-lea) se făcea din partea mai marilor bisericeii greco-catolice silă bisericilor noastre, ca să se dea lor, adecă se trimitea din timp «*diaci crăești*» (așa-i numia poporul) și luau cu sila dela preoții noștri, — cari erau sfințiți de episcopi din Țara Românească și slujau poporului, cheile bisericii și le da celui uniat, care era numai singur și nu avea popor, ca și acela aici în Avrig, fiind cu inimă bună sau doară mustrat de conștiință, căci și-a părăsit legea, după ce se duceau acei «*diaci crăești*», veneau de mai multe ori și cercetau biserica, și când, se zice, că s'a înțeles poporul, ca să-i alunge, când vor mai veni, cu sila de aici; dară ca să nu cadă sub pedeapsă a învățat pe mueri, ca când vor mai înțelege că vin, să iasă fieștecare cu ce va putea și să-i scoată din sat afară...», femeile așa au și făcut. 2)

63. Voivodenii-mici

La 1733, e un preot unit Iane, o biserică și 48 familii; 2) la 1750, un preot, un crâsnic, o biserică și 300 suflete, 3) iar la 1761, un preot ort. cu 53 familii și 1 preot unit cu biserică și 8 familii. 4) La 1767, popa Toma de aici vinde o *Evanghelie*, popii din Voivodenii-mari. 5)

Numele și situația preoților din 1758, se poate vedea la anexă

1) Pușcariu. *Documente*, I. pp. 390—2.

2) Bunea, *Episcopul Klein*, p. 367.

3) *Revista Transilvania*, 1901, p. 245.

4) Cioban, *Statistica Românilor*, p. 61.

5) Iorga, *o. c.* II, p. 209, no. 749.

La 1805, avem 2 preoți ortodoxi: Ioan alias Vasile Ramba, sfințit în Țara-Românească la 1775, n'a fost confirmat ca paroh nici odată, ci a servit clandestin diferite slujbe religioase, apoi popa Moise Navin Stelia (sfințit la Arad în 1800); sat grănițesc, e filie a parohiei Voivodenii-mari. Are o biserică și 60 familii.¹⁾

La 1846, aparține ca filie, satului vecin Voivodenii-mari.²⁾

Intregiri și adăușe

1. *Arpașul de jos*. Pe la 1840 era preot în acest sat Ion Boer, cf. N. Borzea în *Transilvania*, 1926, p. 253.

3. *Beclean*. Biserica a fost isprăvită la 1808, cf. Literat, *Anuarul Com. mon. Ist.* secția Transilvania, Cluj, 1929, p. 231.

12. *Corbi*. Pe la 1840 era aici protopop ortodox Candin Popovici, pe care episcopul Vasile Moga l-a scos din slujbă la intervenția catolicilor. Vezi prețioasele amintiri publicate de păr. protopop al Făgărașului Nicolae Borzea în revista *Transilvania*, Sibiu (LVII), 1926, p. 255 și 251.

15. *Drăguș*. Preotul Jurcovan de aici, pe la 1848, a fost și protopop, cf. Borzea în *Transilvania*, 1926, p. 259.

17. *Făgăraș*. După moartea episcopului ort. Gherasim Adamovici Făgăreșenii, cari erau ortodoxi foarte dârji, cer, în 24 Ianuarie 1797, dela Mitropolitul sârbesc Ștefan Strătimirovici să stăruie la locurile preainalte, ca să le numească un episcop român. Mitropolitul le răspunde, în 24 Febr., că «dorirea aceasta a inimii voastre... vrednică de mare laudă și mie de nespună bucurie îmi este... așa cu adevărat poftesc, ca nu numai voi, ci și celelalte obștii» să ceara ceea ce au cerut Români ort. din Făgăraș. cf. Lupaș în *Revista Teologică*, VI, Sibiu, 1912, pp. 8—11.

24. *Ileni*. La 17... se amintește preot unit Toma Cornea alias Barb, cf. Pușcariu. *Fragmente istorice*, p. 21.

32. *Oprea-Cârțișoara*. Vezi despre pictura bisericii de aici, făcută în 1809. Valer Literat, *Anuarul Comisiunii Monumentelor istorice*, secția Transilvania, Cluj, 1929, pp. 228—33 (se reproduc 2 picturi din biserică).

46. *Streja-Cârțișoara*. Biserica de aici e zugrăvită la 1821. Vezi despre popa Ioan Banciu (nu Baci) la 1769, 1772, 1782; apoi despre Nicolae Banciu (1828), Damaschin Banciu, dascăl (1837) și Gheorghe Banciu, școlar (1848), *Ibid.*, pp. 233—41 (se reproduc 3 picturi din biserică).

54. *Ucea de sus*. Popa Radu de aici cumpără o *Evangelie*, care acum e în biserică din Oprea Cârțișoara. *Ibid.*, p. 233.

62. *Voivodenii-mari*. Biserica e zugrăvită în 1812, cf. Meteș. *Din istoria artei religioase române*, I, Cluj, 1929, p. 122.

¹⁾ Gagyí, *o. c.* pp. 274—5.

²⁾ Șematismul din 1846, p. 178.

Mișcarea culturală

Idei, oameni, fapte

† Inaltul Regent Gheorghe Buzdugan

La 7 Octombrie s'a stins din viață, în vârstă de 67 ani Inaltul Regent Gheorghe Buzdugan în regretele unanime ale Țării. Instituția regentei, prevăzută în Constituție, dar pentru întâia oară aplicată în România, a fost necesită de abdicarea dela tron a fostului principe moștenitor Carol, și succesiunea la Tron a fiului său minor, M. S. Regele Mihaiu. Nemuritorul Rege Ferdinand a desemnat pe întâii membri ai Regentei pornind dela înalta grijă ce a purtat Țării și poporului român, cu înțelepciunea ce a caracterizat toate actele vieții sale. A așezat în Regență pe un membru al Familiei regale, A. Sa Principele Nicolae, pe Patriarhul României, și pe cel mai înalt magistrat al Țării, primul președinte al Curtii de Casație, Gheorghe Buzdugan.

Regența astfel constituită s'a adevărit a fi la înălțimea înaltei sale misiuni naționale și de Stat, iar înaltul Regent, mort pe neașteptate, a fost un factor important al ei și un stâlp puternic.

Coboritor dintr'o veche familie românească, închinat slujbei dreptății o viață întreagă, departe de învălmășala luptelor politice, Gheorghe Buzdugan a știut în scurtă vreme cât a stat la înaltul post, să aducă prestigiu Instituției celei noi, să samene încredere în popor față de ea, și să contribuie la refacerea liniștei și siguranței din Țară, greu încercată prin schimbarea în succesiunea la Tron.

Prin el a vorbit dragostea de Țară și înțelepciunea poporului român. N'a putut fi decât respectat de toți bărbații politici ca și de întreaga opinie publică, întrucât prin conduita sa a

dovedit mereu că la înaltul loc ce îl ocupa, avea o singură grijă: consolidarea și binele **Tării**, dând cel mai elocvent exemplu de urmat.

Urmașul său în Regență este tot un membru al magistraturii : *d-l Constantin Sărățeanu*.

Pentru consolidarea și prestigiul Regenței, instituția care va trebui să funcționeze până la majoratul Regelui minor, pentru a păzi intactă instituția monarhică, — de care numai înstrăinații de mentalitatea și credința românească cred că ne-am putea despărți. — urăm ca Înalta Regență. completată, să fie acelaș paznic al Constituției. al **Tării** și poporului român, care s'a dovedit a fi dela instituirea ei.

Tr

† Alexandru Davila

S'a stins, într'un sanatoriu din București, la 29 Octombrie, un scriitor și un om de teatru de cea mai pură rasă; un om care de peste douăzeci de ani a fost scos din rândul celor vii trupește, prin ținutarea lui în scaunul parăliticilor. Sufletește era mereu viu în mijlocul nostru, cum va fi și de-aici înainte de câteori publicul românesc va lua contact cu arta din „Vlaicu-Vodă”, cu premiul național pentru poezie, deși n'a scris alte versuri.

În primăvara acestui an Alexandru Davila a fost distins cu premiul național pentru presie, deși n'a scris alte versuri decât pe acele din Vlaicu Vodă și Balada strămoșilor. Presa ca și întreaga opinie publică a primit cu satisfacție unanimă premiarea celui ce s'a liberat, înfârșit, de cătușele unui trup prea îndelung chinuit. Publicul, — chiar și generația ce tocește acum băncile școlilor — l-a cunoscut deaproape pe autorul dispărut, din lucrarea sa dramatică ce se joacă tot mai des, pe toate scenel noastre, având o primire tot mai entusiastă.

E taina adevăratelor opere de artă : rămân veșnic tinere, și țin în amintirea societății ce se primenește mereu, numele autorului.

Versurile din Vlaicu Vodă sunt într'adevăr dintre cele mai frumoase din literatura română. Inspirația din ele, dela început la sfârșit, e reală și se menține la aceeaș înălțime. Nu avem scene lucrate în grabă în care versul să schiopăteze sau să cadă în versificație. E poezie pură. Și e cu atât mai de remarcat frumusețea versului fiindcă el îmbracă sentimente pe care, de obicei, nu le vedem exprimate decât bombastic, fad : iubirea de neam și **Tară**, iubirea de lege.

Alexandru Davila scriind pe Vlaicu Vodă a avut clipe de mare inspirație, de adâncă sinceritate care coboară discret, în-

tim, fără paradă, până în adâncurile cele mai ascunse, ale acestor fundamentale simțăminte omenești.

Nici cel mai... înaintat dintre Români, mai democrat ori mai umanitarist nu se va simți jicnit de patriotismul lui „Vlaicu Vodă”. Il acceptăm cu toții, cu entuziasm, și-l simțim ca o realitate de reinlăturat la temelul vieții noastre.

În chipul acesta ori care reprezentare a lui Vlaicu Vodă (nu înțelegem și interpretările proaste, fără talent) este o încântătoare ședință de inițiere patriotică, un mijloc de rezire sau de creștere a conștiinței naționale. O bucată literară de cel mai înalt preț pentru nația românească...

Nu știm dacă după cel dispărut va rămâne și alt material literar inedit. Dar cu Vlaicu Vodă sigur Al Davila și-a îndeplinit datoria talentului către limba și nația românească.

A fost și un priceput om de teatru. A fost, anii de zile, directorul general al Teatrelor, stând în fruntea celui dela București. A inițiat întreprinderi teatrale particulare. A iubit scena și arta dramatică și s'a interesat, și cu sfatul, până în ultimul timp, de prosperarea ei în România.

S. Voicu

Premiile Academiei Române

Academia Română face apel la membrii săi activi și corespondenți, printr'o adresă circulară — de a face uz de o dispoziție a regulamentului premiilor sale, după care nu numai autorii pot prezenta la concursul de premii scrierile lor, ci și membrii activi sau corespondenți ai înaltei instituții de cultură.

Credem potrivit să reproducem motivarea acestui apel, fiindcă ea pune în lumină o realitate culturală puțin măgulitoare pentru zilele noastre:

„Vă amintiți de bună seamă tristele rezultate ale premiilor Academiei din trecuta sesiune, când au rămas nedate patru premii din cele publicate, la altele s'au prezentat foarte puține scrieri judecate de o prea mică valoare ca să fie vrednice de un premiu academic, iar la unele nu s'a prezentat nici o scriere la concurs. Totuș, în anul sau în anii prevăzuți în publicație au apărut mai multe scrieri de valoare mult superioară. Autorii lor nu le-au prezentat la concursurile premiilor Academiei, fie pentru modesta valoare a acelor premii, cauzată de criza financiară în care ne sbatem pe urma războiului, fie pentru exagerata modestie și fereală de bănuială de reclamă a autorilor.

Credem că este necesar ca însăși Academia, prin membrii ei, să iasă, în această privință, din pasivitatea de până acum.

Art. 4 din Regulamentul Premiilor Academiei prevede modalitatea de prezentare la concursurile literare și științifice, și anume

în alin. 1) că: „Operele publicate vor fi prezentate la concurs în „minimum 5 exemplare, depuse cu o cerere scrisă și semnată „de autor sau de un membru activ ori corespondent al „Academiei, cerere în care se va arăta totdeauna anume premiul „la care concurează“.

Este un singur caz, când un coleg s'a folosit de această dispozițiune și cu cel mai deplin succes.

Credem deci că este sosit timpul ca să se facă cât mai deasă întrebuintare de această dispozițiune, pentru a se da mai multă însemnătate activității Academiei prin premiile ei, nu atât pentru modesta lor valoare, cât mai ales pentru valoarea lor morală în fața opiniei publice. Se vor lua măsuri ca rapoartele favorabile pentru premiere să fie comunicate presei spre publicare îndată după proclamarea premiilor date.

Pentru atingerea acestui scop, rugăm cu toată stăruința pe Colegii activi și corespondenți să binevoiască a urmări, fiecare în specialitatea lui, toate lucrările publicate și a lua inițiativa prevăzută în citatul articol de regulament de a prezenta la concursul premiilor potrivite pe acele pe cari le socotesc vrednice de premiere. Bine și folositor ar fi ca fiecare scriere să fie însoțită de o scurtă arătare a cuprinsului și a valorii ei literare sau științifice. Aceasta nu prejudică firește judecata raportorului desemnat de Secțiunea sau de Comisiunea care are să decidă asupra acordării premiului respectiv“.

Circulara Academiei are perfectă dreptate. Odată cu devaluarea monedei noastre, și cu pierderea celor mai însemnate averi ale Academiei prin expropriere, premiile ei n'au mai fost un element de stimulare pentru literații și oamenii de știință română.

Nimeni n'a mai râvnit la un premiu de 2-3-5 mii sau chiar zece mii de lei.

Subiectele date pentru anumite premii se publică din an în an și lucrări nu intră. Literații cu reputație stabilită nu-și mai înaintază lucrările lor la concurs. Din potrivă, cele ce intră sunt în majoritatea cazurilor, dintre cele mai slabe cari apar. „Criză“ premiilor Academiei a putut ajunge atât de gravă, încât la 1928, cu prilejul ședinței solemne de distribuție a premiilor, însuș președintele de atunci al Academiei, în cuvântarea festivă a stăruit asupra crizei premiilor nu numai la noi, ci și în străinătate și a pus întrebarea: „Premii sau subvenții pentru cercetări și publicații?“ (v. „Transilvania“ No. 1-1929). Dl. Racoviță militoază pentru subvenții, premiile dovedindu-se după războiu inoperante culturalicește.

Dar, în afară de micimea premiilor, noi credem că dezinteresul față de ele se manifestează și din alte pricini. După războiu suferim pretutindenea de o „criză a autorității“. A fi „consacrat“ de Academie ca scriitor, înainte de războiu, era considerat și de autor și de public ca o mare distincție. Premiera din partea Academiei era o indicație critică cu autoritate pentru publicul cititor.

Era apoi o mai mare preocupare în public față de problemele culturale.

Azi nu se mai pune atâta preț, nici de către autori, nici de către public, pe consacrarea talentului cuiva prin premiul acordat de Academie. Azi autorii se *autoapreciază*, și dacă prin o bună reclamă susținută de amici, cartea se vinde, nu mai râvnesc la cuvântul de recunoaștere a „nemuritorilor”. Nemuritori, între ghiimele, pentrucă aceasta exprimă atitudinea intelectuală și etică a celor mai mulți autori de cărți față de „îmbătrânirile instituții”. Sunt autori cari, având bine organizată reclama și în consecință, bună desfacere, dau cu tifla Academiiilor cu ori ce prilej, ba sunt chiar mândri că nu au fost premiați de Academie.

Sunt urmările crizei de autoritate, de sigur. Și sunt urmări puțin laudabile pentru cultura noastră. În chipul acesta se ajunge la completa dezorientare a publicului *asupra talentului real*, care e tot mai mult înlocuit prin *succesul de librărie*. O răsturnare și un amestec al valorilor se poate vedea la noi de mult. Poate chiar de când nu mai dăm nimic, nici autorii nici publicul, pe distincția Academiei, — lipsiți, cum suntem, și de o serioasă și dezinteresantă critică literară și științifică.

Pornind dela aceste constatări, noi salutăm apelul Academiei, dar am îndrăzni să facem atenți pe membrii ei activi și corespondenți cari vor să facă uz de prevederile regulamentului pentru premii, *să întrebe, în prealabil, pe autorii pe cari ar intenționa să i propună, dacă sunt aplicați să primească premiul*.

Pe lângă egoncentrismul și autoaprecierea la modă, s'ar putea să refuze.

I. T.

Idea națională și democrația

Nu intenționăm, în rândurile ce urmează, să cercetăm mai amănunțit problema ce se pune în titlul de mai sus. Poate o vom face odată cu răgazul cuvenit importanței ei. Voim să stăruim puțin numai asupra unor rezultate, la care pare că vrea să ajungă, sau e în primejdie să ajungă aplicarea democrației la noi în legătură cu idea națională.

Se pune mai întâiu întrebarea: într'un Stat ca al nostru, încheat abea de un deceniu — din provinciile multe veacuri robite și înstrăinate, în jurul sâmburelui vechii României — care încheat abia de un veac revenise la vechea tradiție de realizări naționale, — ce trebuie să primeze: realizarea necondiționată a principiilor democratice sau realizările ce decurg din idea națională? Ce are, la noi, drept de întâietate, în toate preocupările Statului și ale societății: democrația sau idea națională?

După războiul, după încheierea păcii, după legiferarea dreptului de vot obștesc, în toate țările, azi se afirmă meru că numai statele cu cel mai sincer regim democrația au drept de existență și de simpatie în fața marelui areopag al lumii civilizate. Democrația, cu punerea în practică a tuturor principiilor ce decurg din această concepție, ar fi condiția *sine qua non*, pentru a ne asigura viitorul, în interdependența de azi dintre State și popoare.

Dar democrația nu e numai o „modă“ a zilei. O pretinde însă evoluția vieții omenești în cadrele statelor de azi, e o biruință a dreptului, o perfecționare deci, a însăș societății omenești. Democrația e necesară pentru fericirea popoarelor.

Nu am fost și nu suntem dușmani ai democrației. Am luptat și vom mai lupta pentru ea, pentru rosturile ei cele adevărate. În evoluția actuală a vieții de Stat știm însă că democrația e adese ori numai un paravan, după care operează partidul politic, devenit tot mai omnipotent, tot mai dictatorial și exclusivist, adică tot mai potrivnic adevăratei democrații. Știm că există așa numite „mari democrații“, în cari adevărata conducere a țării o au iarăși trusturi financiar-economice, ori care partid „democratic“ s'ar perinda la conducere. Știm că democrația a mai rămas sacrosanctă numai pentru naivi, și că numai ei își cântăresc cu grijă ori ce act pentru a-l pune de acord cu principiile democratice, fie din convingere, fie mai ales pentru a nu fi judecați ca retrograzi. Democrația a jauns azi *sprietoare internațională*, la spatele căreia însă toate popoarele mature își urmăresc fără teamă și își realizează după puteri, idealurile lor naționale. Numai cei naivi nu cutează să urmeze pilda națională dată chiar de către marile... democrații!

Nimeni, în România celor zece ani din urmă, n'a fost împotriva realizărilor democratice. Votul obștesc, improprietărea, noua constituție, noua reformă administrativă, legiferarea muncii și a asistenței sociale, politica culturală, libertatea deplină pentru minoritățile etnice, — parlamentarismul cu o florescență lui cea mai primejdioasă: demagogismul, — sunt numai câteva din dovezile ce s'ar putea aduce pentru democrația românească.

Dar nimeni la noi nu poate admite *ca aceste izbânzi ale democrația să primejduască* postulatele ideii naționale. Când se pune problema întâietății între democrație și ideea națională, nu șovăim o clipă a ne *declara pentru întâietatea celei de a doua*.

Motivarea, pe secont, am concentrat-o așa: Nu regimurile politice și sociale, schimbăcioase cu vremile, legate de vremi, ne-au mântuit în trecut, ajutându-ne la biruința de față, și ne vor ajuta să biruim, *ca români*, în viitor, *ci sufletul românesc*, educat în poruncile ideii naționale. Principalul e: astfel să ne muncim și să ne trăim prezentul încât sufletul românesc să iasă sporit și moștenirea ce-o lăsăm urmașilor să fie îmbogățită. În cumpenile ce ne așteaptă în viitor ceasul hotărîtor nu ne va întreba: câtă democrație am realizat și am înghițit, sau alt sistem, *ci cât suflet, câtă tărie avem*.

Și, acum să intrăm în câteva detalii. De peste un veac democrația și-a cucerit teren în țările cari își aveau nu numai unitatea națională realizată, ci înseși realizările de ordin național înfăptuite în mare măsură. Așa zisei dreptăți sociale — care nu va putea fi epuizată în veci — i-a premers dreptatea națională.

Care e situația moștenită de neamul românesc în clipa înfăptuirii unirii, când am crezut că nu mai avem alt ideal decât **realizarea democrației integrale**? *Noi nu aduceam în noul Stat, ca o realitate, ci tot numai ca un ideal de realizat. dreptatea națională.*

Ca realizări naționale, minoritățile noastre etnice aducea fiecare în parte mai mult decât noi. Protejate de împrejurările din trecut, din vremea robiei noastre — de Unguri, de Nemți, de Ruși, iar în vechiul Regat, până înainte cu o sută de ani de atâția străini de neam — minoritățile noastre etnice au intrat în România Mare mai bogate, mai culte decât imensa majoritate a țărănimii române.

Este evident că la noi trebuia și trebuie să primeze realizările ideii naționale democrației, când această democrație ar putea primejdui temeiul existenței noastre care este *creșterea puterii românești în cadrele în cari n'a putut crește până acum*, datorită împrejurărilor neprielnice din trecut.

Refacerea dreptății istorice, prin deosebita amenajare a forțelor sufletului românesc, este firesc să fie prima datorie a Statului și a societății. Mai ales când acest postulat just se poate ajunge *fără nici o disconsiderare a democrației* bine înțeleasă, în aplicarea principiilor ei față de minoritățile etnice.

Dar, a spune : Nu avem ce face! Orașele din nouăle provincii le-am găsit în majoritate străine în clipa unirii, — ele așa trebuie să rămână! Altfel ne abatem dela principiile unei sincere democrații, care e deviza noastră!

Sau : nu putem face nimic cu propaganda subversivă ce se face cu intensitate în Secuime pentru unгурizare, în Bucovina pentru rutenizare, în Dobrogea pentru bulgarizare, fiindcă trebuie să ne ținem morțiș de drepturile de absolută libertate pentru toate națiile, fiind aceasta o poruncă a democrației.

Nu e aceasta o aberație a democrației sau mai ales o slăbiciune a celor ce profesază democrația ca un principiu sacrosanct?

Noi avem drepturi istorice de recăștigat și în Secuime și în Bucovina. Refacerea acestei dreptăți *naționale* trebuie să primeze dreptății sociale când acestea n'ar putea merge mână în mână. Dar ele, pot!

A *pune zăgaz* agitației rutene iredentiste în Bucovina sau a celei ungurești în Secuime ori la frontiera de vest, *nu înseamnă a lori în libertatea individuală și națională pe care o pretinde democrația.*

După principiile cele mai democratice, o minoritate într'o țară are dreptul la viața proprie națională, dar nu are dreptul

să asmuțe populația împotriva Statului, a națiunii dominante, cu atât mai puțin să continue a *face proseliți* pentru idei destructive, contrare existenței Statului. Aici nu este democrația conștientă pe lume care să nu intervie cu toată energia.

A pune problema astfel: ne mulțumim cu situația de forțe dată în clipa unirii, liberă dezvoltare tuturor ori în ce direcție ar voi, fiindcă suntem un stat democratic, ar însemna o inconștientă.

La noi realizările de ordin democratic pentru a fi sănătoase și pentru a nu primejdui însuș viitorul Țării, e necesar să fie pătrunse de poruncile ideii naționale.

Indiferent dacă ne laudă sau nu străinătatea, sau, mai precis, ceace se ascunde la spatele acestei noțiuni: democrația internațională.

Indiferent, din două motive:

Intâiul: noi putem și voim să realizăm principiile unei adevărate democrații, fără să ridicăm *drepturile* Țărilor minorității, desființând numai *abuzul* lor cu aceste drepturi și libertăți. Al doilea: în vreme de primejdie, știm din pățaniile trecutului, nu democrația internațională ne va apăra *ci tot sufletul românesc de acasă*, și *naționalismul* popoarelor.

Ion Turcu

O remarcabilă propagandă românească în străinătate. Traduceri în italienește

În publicistica noastră s'a remarcat de nenumărate ori faptul că oficialitatea românească se îngrijește prea puțin de propaganda în străinătate. În comparație cu ceace au făcut și fac alte neamuri: Cehoslovacia, Polonia, Unguria, Bulgaria, propaganda noastră e aproape disparentă.

Dificultățile pe care le întâmpină, din această neînțeleasă nepăsare, Statul român, sunt prea cunoscute pentru a mai insista asupra lor. Opinia publică din străinătate, felul cum e apreciat și azi Statul și poporul român, curentele ostile nouă, ce se ridică mereu în presa mondială, minciunile *sfruntate cari* află loc în coloanele acestei prese asupra împrejurărilor de viață din România Mare, — sunt dovezi aproape zilnic cât de puțin suntem cunoscuți, cât de nepăsători rămânem față de încercările interesante, dușmănoase, ale potrivnicilor noștri, de a ne face nume rău peste hotare.

Pentru a pomeni numai ultima neglijență românească, — pentru a nu folosi alt termen, va fi de ajuns să pomenim că la expoziția universală din Barcelona, care s'a deschis în primăvară, și s'a închis în Octombrie, pavilionul românesc s'a cons-

truit în tot timpul expoziției, și nu a putut fi inaugurat decât cu o săptămână sau două înainte de închidere.

În astfel de împrejurări nu putem decât să salutăm cu multă bucurie unele inițiative particulare, pornite de oameni de inimă, de intelectuali cari își dau seama, de importanța propagandei românești în străinătate, alegând mijloacele cele mai reale pentru acest scop, cunoașterea poporului român prin operele sale artistice. Nu mai este o taină pentru nimeni că simpatiile occidentului pentru marele popor rus au început să crească înainte de războiu odată cu traducerea operelor scriitorilor ruși în limbile occidentale, odată cu familiarizarea popoarelor civilizate cu muzica rusească, cu filosofia mistică a gânditorilor ruși.

Dupa războiu, în noua alcătuire a Europei, datorită căreia interdependența dintre state și popoare, e tot mai accentuată, s'a început, cu mare febrilitate, traduceri din literaturile europene înainte aproape necunoscute marilor popoare. Noi am rămas în urmă și pe acest teren. În vreme ce oficialitatea nu s'a gândit la acest mijloc de cunoaștere în străinătate a poporului român, — o parte din critica zisă literară discuta dacă, peste tot, avem opere literare cari pot și merită a fi traduse. Nu se lua în seamă că ceea ce era mai atractiv pentru publicul cititor străin era chiar specificul național, noutatea, laturile necunoscute ale vieții dela noi, și nu „capo d'operă”, și că putem îndrăzni să traducem în limbi străine, fără nici o pretenție de a uimi străinătatea prin talentele sau geniile noastre. Din ungurește, bulgărește, cehoslovacă sau polonă, s'au tradus sumedenie de volume de literatură, nu superioare celor ce s'ar putea traduce din românește. Și nu de către particulari, ci din inițiativa și cu sprijinul material al statelor.

La noi inițiativa particulară ne-a dat câteva traduceri în nemțește și franțuzește. Un avânt mai îmbucurător au luat traduceri în *italinește*, mulțumită năzuințelor și priceperii d-lui *Claudiu Isopescu, conferențiar la Universitatea din Roma*.

Prin munca d-sale de patru cinci ani, printr'o rară însuflețire, d-sa a reușit să câștige dragostea studenților săi italieni pentru limba și literatura română, și să convingă câțiva editori italieni să iea asupra lor tipărirea traducerilor din literatura română.

Editurile „La nuova Italia” din Veneția și „Maia” din Milano s'au pus în serviciul cunoașterii literaturii noastre în Italia, în condiții dintre cele mai ușoare pentru autorii români, în comparație cu condițiile ce se cer pentru editarea volumelor de literatură dintr'alte limbi (cehoslovacă, ungurească, polonă).

Totuși unii din autorii noștri nu pot împlini nici acest minim (cumpărarea celor 200 exp. din ediția întâia) și d. *Claudiu Isopescu* trebuie să găsească singur mijloacele.

Din inițiativa d-sale numărul dela 20 Martie 1929 al revistei „Due lire di novelle”, a fost închinat scriitorilor români, cu

bucăți traduse din cei mai de seamă autori contemporani ai noștri.

Editura „La nuova Italia“, a încurajat sub îngrijirea d-lui Cl. Isopescu, traducerile din românește, în biblioteca „Naratori moderni“, cu un volum din Caragiale „Il Divorzio“ cu o prefață a d-lui Isopescu. În aceeași editură apare volumul „Due amori“ de I. Agârbiceanu, în traducerea d-rei *Nella Collini*.

În editura „Maia“ din Milano a apărut colecția *Servila* de L. Rebreanu, în traducerea și cu prefața-studiu asupra autorului de d-l *E. Loretti*.

D-l Claudiu Isopescu mai anunță pentru anul 1929 următoarele traduceri din românește :

„Una lettera smarrita“ de Caragiale. „Simfonia fantastică“ de C. Petrescu ; „Stana“ de I. Agârbiceanu ; „Moara cu noroc“ de I. Slavici ; „Viața la țară“ de D. Zamfirescu ; „Ciuleandra“ de L. Rebreanu ; „Alexandru Lăpușeanu“ de Negruzzi. Acestea din urmă se anunță pentru Crăicun. În anul viitor d-l Cl. Isopescu se va îngriji de traducerea romanului „Arhanghelii“ de I. Agârbiceanu.

După cum vedem e vorba de cea mai de seamă propagandă românească prin traduceri din literatura noastră, din câte s'au încercat până azi. Avem în față un plan conștient, o organizare serioasă, o selecțiune cu înțelegere critică, — în întregime munca d-lui Cl. Isopescu și a minunaților săi studenți și studente. O acțiune dela care ne putem aștepta la cele mai frumoase rezultate.

Credem că în fața acestei serioase, cuminte și însuflețite acțiuni de propagandă românească în străinătate, oficialitatea și instituțiile noastre de cultură, nu mai pot rămânea impasibile. E de datoria lor să dea mâna de ajutor material necesară. D-l Cl. Isopescu, cu entuziasmul său, cu năzuința sinceră de a apropia prin cunoașterea creațiilor de artă cele două popoare surori, a făcut mai mult decât să spargă ghița : a câștigat bunăvoința și simpatia opiniei publice italiene și a factorilor culturali pentru noi. Partea aceea mai grea d-sa și-a ales-o și a deschis cele mai frumoase posibilități. Dacă ar fi secundat de ajutorul necesar, posibilitățile s'ar schimba grabnic în realități.

Activitatea d-sale merită să fie pomenită cu laudă. Afară de d-l Beza, care deține o situație similară în Anglia, și care a lucrat pentru cunoașterea literaturii noastre acolo, nu mai știm alte realizări de natura activității d-lui Cl. Isopescu în Italia

Sevastian Voicu

Cronica dramatică

Fântâna Blanduziei, de V. Alecsandri

Stagiunea teatrului din Cluj

**Conferința D-lui Bogdan Duică : Vasile Alecsandri
și teatrul românesc**

Apus de Soare, Năpasta

Simplu, fără nici o festivitate răsunătoare, Teatrul românesc din Cluj și-a deschis porțile pentru un nou an ; al nouălea ni se pare. Importanța și greutatea faptului e mai mare decât la început, acum nouă ani, când Teatrul se adresa unor oameni entuziaști și lacomi de tot ce era manifestare românească. Acum teatrul se găsește în fața unui public mai rece și poate mai pretentios. Iată cauze cari fac să crească greutatea și răspunderea care apasă asupra teatrului românesc aici în Cluj. Depinde de conducătorii lui ca din învingerea acestor greutăți să-și facă un titlu de mândrie și mulțumire românească și artistică în acelaș timp. Fiindcă numai ținând sus de tot facla artei, teatru Național își va îndeplini adevărata menire.

Deschiderea o face conferința Domnului Gh. Bogdan Duică despre Vasile Alecsandri și teatrul românesc: Redăm mai jos, foarte pe scurt ce-am reținut din conferința bogată în idei, clară, românească, admirabil expusă.

Peste 3 luni se împlinesc 90' de ani de când Alecsandri se întorcea în țară trecând prin Italia. Într-una din bisericile vechi pe care le-a vizitat oprindu-se în fața unei picturi de-a unuia din marii maestrii italieni exclamă : „Când vom avea și noi în Moldova (fiindcă atunci, la 1840, ce era românească era Moldova și Muntenia) astfel de opere!“ În exclamația asta se cuprinde toată dorința tânărului care se întoarce de la Paris, că

țara lui s'ajungă și ea asemenea țărilor apusene. A scoate exclamații și a expune dorințe e ușor; Alecsandri s'a oprit la ele. Activitatea lui fundamentală în toate domeniile literaturii românești de-atunci, și asta înseamnă activitatea lui *în tot ce pulsa românesc atunci*, — fiindcă în timpul acela, literatură naționalism, politică formau o împletire de nedespărțit, este o **dovadă strălucită a iubirii lui de țară, iubire talmăcită în fapte.** Maiorescu a spus: „Alecsandri va rămâne prin totalitatea operei lui” este o frază simplă însă caracterizează activitatea lui Alecsandri. Atunci la începuturile adevăratei vieți românești, totul trebuia făcut; Alexandri a fost întotdeauna acolo unde nevoia românească o cerea. Trebuiau combătute prejudecăți și credința ridicole: a scris atunci Iorgu dela Sadagura. Coana Chirița și o serie de piese mai mărunte. Trebuiau combătuți străinii pripășiți și ridicat Moldoveanul : a scris Lipitorile satului. Făcea Teatru cu tendințe. În Franța de unde se întorsese, un critic a spus că teatrul, drama, nu este altceva decât o idee morală pusă într-o acțiune dramatică. Pentru noi era tocmai bine venită idea de mai sus. Alecsandri s'a folosit de ea; unii îl acuză că trece în grotesc în comediile sale, însă trebuie să judecăm după vremea în care a trăit după publicul către care se adresa și intenția cu care scria. Atunci când făcea artă de dragul artei scrie piese ca acea Concină, puțin citită și cunoscută, în care delicateța sentimentelor se întrece cu perfecțiunea formei. Arăta astfel tuturor Românilor că și în limba lor se pot exprima sentimente subtile. Activitatea lui poetică între timp dă literaturii românești poezii dintre cari unele neîntrecute până astăzi.

După aproape douăzeci de ani dela întâile lui piese, teatrul românesc trece printr'o nouă criză. Lipsiau piese românești; era pela 1864 ; exista un teatru Național la București : în comitetul lui era un Eliade Rădulescu; trăiau Hasdeu și Eminescu toți cereau teatru românesc. Hasdeu scrie Răzvan și Vidra. Alecsandri, retras la Mircești, răspunde și el chemării românești și scrie Despod-Vodă și mai pe urmă Fântâna Blanduziei. Aceasta din urmă sub influența monogafiilor despre viețile marilor poeți latini, scrise în franțuzește, și pe cari le citise. În Horațiu din piesă, Alecsandri a pus ceva din el; probabil simțise vreo afinitate cu marele poet latin. Hasdeu, pe atunci tânăr și mare admirator al lui Alecsandri spunea să'n piesă vede și pe Horațiu și pe Alecsandri. Piesa îl caracterizează pe poet; versuri perfecte, sentimente delicate.

Activitatea lui Alecsandri nu s'a mărginit la cele de mai sus. A fost publicist când a trebuit, a fost ministru când țara a avut nevoie. Activitatea lui este fundamentală în aceste începuturi ale vieții moderne românești. Și el va rămâne prin totalitatea operei sale, cum a spus Maiorescu.

După conferință a urmat reprezentarea piesei „Fântâna Blanduziei”, prea cunoscută publicului nostru pentru a ne mai

opri asupra ei. „F. Bl.“ este o operă de maturitate poetică, ce definește un loc de cinste în literatura noastră clasică.

D-l Zaharia Bârsan este neîntrecut în arta de-a spune versuri. D-sa a trăit intens rolul marelui poet latin.

Restul interpretării, decorurile, dintre cele mai reușite. D-l c. Pavel îngrijește cu multă pricepere artistică de nivelul tehnic al reprezentațiilor de pe întâia scenă ardeleană.

* * *

Suntem nevoiți a ne restrânge la câteva notări sciente asupra activității Teatrului și Operei naționale. Revista noastră, apărând pe Oct., Noemb. în număr dublu, cu material pur administrativ pentru adunarea generală ce s'a ținut în Turda la 6 Oct. — n'am putut aduce la timp cronică noastră teatrală.

Trebue să amintim însă, — și cu întârziere, — frumoasa realizare artistică din *Apus de Soare*, opera lui B. Șt. Delavrancea. E poate cea mai reușită creație a marelui nostru stilist, o evocare strălucită a voievodului Ștefan și a vieții românești contemporane lui. D-l Ștefan Braborescu, în rolul titular a avut una din cele mai reușite creații ale sale. D-sa s'a dovedit încă odă un temperament de artist cu remarcabile posibilități de creație. A fost un Ștefan vibrant și plin de măreție.

Dintre premierele Teatrului mai amintim traducerea „Pământ“, din nemțește.

* * *

Opera națională și-a deschis stagiunea cu „Năpasta“ lui S. Drăgoiu, jucată mai întâiu la Cluj în preajma închiderii stagiunii trecute. A fost primită cu acelaș entuziasm.

Întâia premieră a anului a fost vestita operă a compozitorului rus Mussorgsky „Boris Gudunov“ D-l Pavel i-a dat o punere în scenă fastuoasă, princiară. A fost o biruință artistică. Interpretarea la un înalt nivel. Asupra ei vom reveni într-o cronică viitoare.

I. I. A.

Cărți

N. Iorga: *Note istorice asupra editării operei poetice a lui Eminescu; Originea moldovenească a lui Ienăchiță Văcărescu.* Două comunicări, apărute în memoriile secției literare a Academiei române. În prima, pornind dela ediția Ciornei a lui Eminescu, — întâia ediție de lux a marelui poet, — d-l Iorga

face o reprivire asupra edițiilor anterioare. Ediția Măjorescu, cea dintâi, s'a mărginit la publicarea versurilor pe care arbitrul criticii literare a vremii, le-a aflat ca pe cele mai bune. Generația contemporană a acestei ediții «l-a considerat pe Eminescu — scrie d-l Iorga», ca pe unul din poeții în-

zestrați ai unei epoci, care mai avea și pe alții. Această generație a cunoscut din el ce a prezentat însuși pentru tipărire «Convorbirilor literare», și ce a vrut să primească direcția meritoasei reviste, introducând poate ici și colo câte o mică schimbare.

Edițiile următoare, tot la Sococ, au adus același material «Sentința critică a lui Titu Maiorescu, stătea pecetluind de-asupra culegerii»... I s'a părut gustului fin al lui Maiorescu că nici proza, de o «șă de îndrăzneță imaginație, a marelui poet, nu merită să fie reprodusă.

Mai târziu, la Iași, V. G. Morțun a editat volumul «Proză și versuri», în care s'au publicat și poeziile apărute în tinerețea poetului în «Familia» și o parte din proza de imaginație. Ediția a completat, în parte, pentru tineretul din școlile moldovene, mai ales, «figura lui Eminescu, cel admirat și compătimit».

A doua generație care a urmat poetului, a dat, prin d-l A. C. Cuza, o ediție de «Opere complete» care aducea proză și versuri, și articolele lui Eminescu «atât de remarcabile ca idei, onestele și pătrunzătoarele articole de critică teatrală și literară din «Curierul dela Iași».

D-l Gh. T. Kirileanu a publicat într-o broșură rapoartele lui Eminescu de pe vremea când era inspector școlar și unele articole de polemică politică.

Editura «Minerva» a reluat opera de editare a scrierilor lui Eminescu. «Doi dintre scriitorii de căpetenie ai cercului dela «Sămănătorul» Ilarie Ohendi și Ion Scurtu, au luat asupra lor publicarea operei care, acum, pătrunsesse așa de adânc în sufletul însuși al societății noastre».

De atunci avem Poesiile postume, Poesiile populare și basmele versificate, volumele cu articolele politice ale lui Eminescu.

Marele scriitor a fost cunoscut abea acum, în întregimea activității și a geniului său.

După războiu d-l N. Iorga amintește editia Culturii Naționale, îngrijită de d-l G. Bogdan Duică, și ediția proaspătă Ciornei.

Mai avem o ediție îngrijită de d-l Lovinescu, și se anunță una nouă, de lux, ilustrată, a casei Ramuri din

Craiova, îngrijită de d-l G. Ibrăileanu.

D-l N. Iorga conchide: «E o datorie pentru noi, păstrători prețioaselor caete, pentru noi cari am îngrijit atâta timp moștenirea literară a lui Alecsandri, să începem, printr'o comisiune la care bucuros aș primi să mă alipesc, ediția integrală a lui Eminescu, care trebuie să fie un monument național, și pe care n'o poate da decât Academia Română.

* * *

În comunicarea «Originea moldoveană a lui *Enăchiță Văcărescu*, cunoscut de toți ca fost *muntean*, d-l N. Iorga, în temeiul unor documente nouă, arată că poetul muntean, începătorul liricii noastre, își trage originea prin ramura feminină din familia moldovenească *Neculcea*, care ne-a dat pe cunoscutul cronicar. *Ienăchiță Văcărescu* avea o moșie, *Țișelicești*, la malul Nistrului, moșie «pe care o trage după moașa dumisale *Sanda Vistie-reasa*, sora răposatului *Ion Neculcea*, *Biv Vel Aga*». Astfel, scrie d-l N. Iorga, «neamul *Cantacuzinesc* al lui *Neculcea* cronicarul se continuă prin femei cu *Văcăreștii munten*». Așa se explică ivirea talentului literar într'o familie care până atunci nu avea astfel de preocupări

* * *

Carlo Tagliavini: *Lexicon Marsiglianum*. O comunicare a autorului, membru corespondent al Academiei noastre, făcută în ședința dela 10 Maiu 1929, asupra unui studiu mai vast al d-sale, care va apărea în editura Academiei. Înainte de *Lexiconul de Buda*, dela 1825, sunt două dicționare: *Dicționarium Volachico-latinum*, păstrat în Biblioteca Universității din Budapesta, și *Dicționarul latin-român*, al lui Tudor Corbea, păstrat în Biblioteca din Blaj—Mai vechiu de cât acestea, — terminat la a. 1700, este «*Lexiconul Marsilian*» descoperit și studiat de autor în Biblioteca Universității regale din Bologna, printre manuscriptele «cunoscutului poligraf și general *Luigi Ferdinando Marsigli*, — de unde numele *Lexiconului El* este în trei limbi: latino maghiaro-român.

* * *

N. Bănescu: *Acte venețiene privitoare la urmașii lui Petru Vatâ Schiopul*. D-l N. Bănescu a cercetat arhivele comunității grecești la San Giorgio di Greci, în Veneția, cari cuprind multe dosare cu acte referitoare la familia Zotu Țigara. b̄r̄batul Domniței Maria fica lui Petru Schiopul. Actele au fost cercetate în mare parte de d-l N. Iorga, și publicate în vol. XI. din colecția Hurmuzaki. D-l Bănescu comentează și reproduce pe cele neutilizate până acum, și cari au o importanță pentru familia în exil a monarhului moldovean.

* * *

N. Iorga: *Geschichte der Rumänen und ihrer Kultur*. Trad. de H. Rösler-Albrich. În editura Kraft și Drotleff din Sibiu și în traducerea d-nei H. Rösler-Albrich din Brașov. a apărut în limba germană lucrarea d-lui N. Iorga, cu titlul de mai sus.; într'un volum de 375 p., de-o superioară execuție tehnică.

Lucrarea apărută acum în limba germană a fost tipărită în franceză de către autor la 1919, căreia i-a urmat o a doua ediție, apoi traducerea în englezește și italienește.

În prefață d-l Iorga menționează că dela apariția în nemțește, ca parte întregitoare a lucrării «Istoria statelor europene», a scrierii sale. În 2 volume «Geschichte des rumänischen Volkes», până la lucrarea de față a trecut un răstimp lung în care d-sa a adoptat un nou fel de a trata istoria poporului român.

Lucrarea, tradusă în nemțește cu unele abrevieri ale capitolelor finale, e împărțită în 13 capitole, și ne va face desigur un mare serviciu, punând la îndemâna minorității germane dela noi tot ce este esențial și caracteristic în trecutul poporului român. O carte care până azi lipsia concetățenilor noștri sași și care ne lipsește încă pentru celelalte minorități, afară de manualele de școală. O nouă traducere, — în ungurește — a lucrării d-lui N. Iorga, ar fi bine venită azi.

I. T.

*

E. G. Racoviță: *Evoluția și problemele ei*. Subsecția eugenică și biopolitică a «Astrei» și-a sporit colecția

bibliotecii sale cu o lucrare de înaltă valoare de știință popularizată, publicând, în No 6. «Evoluția și problemele ei» de savantul profesor, cu renume mondial, al Universității din Cluj, d-l E. G. Racoviță, directorul Institutului de Sœologie, fost president al Academiei Române, Volumul de 183 p. apare într'o frumoasă ediție artistică, legat în pânză, cu 30 de planșe, în atelierele institutului «Ardealul» din Cluj.

Autorul ne-a dat, acum doi ani, întâia lucrare de popularizare științifică în românește, în biblioteca secțiunii științelor naturale ale «Astrei», intitulată «Speologia», apreciată elogios de critică și contribuind în mod însemnat la popularizarea științelor naturale în pătura noastră cultă.

O preocupare de căpetenie a secțiunii Astrei este chiar această popularizare a cunoștințelor și a rezultatelor cercetărilor științifice și în pătura noastră cultă, nu numai în popor. Cunoștințele folositoare pentru popor «Astra» le răspândește prin conferințe populare, prin «Biblioteca populară». Secțiunile Astrei au început și publicarea unor biblioteci destinate păturii școlarizate, cu intențiunea pe de-o parte, de a pune în mâna publicului cult, în contact cu poporul, materialul necesar, din diferite domenii ale științei, pentru a putea el însuși să-și mărească cunoștințele, fiind ținut la curent cu cele mai noi rezultate, iar, pe de altă parte, pentru ca pătura cultă să aibă la îndemână materialul necesar pentru luminarea maselor.

Când au început să apară volumele acestor biblioteci ale Secțiunilor Astrei, s'au ridicat și glasuri spunând că «Astra» se îndepărtează de misiunea sa, aceea primordială de cultură și popularizare a maselor, și că intenționează să se schimbe într'o... Academie.

Observarea era cu totul neintemeiată. Secțiunile Astrei, chiar pentru această cultură și popularizare a maselor, au îndatorirea să slujească și ca intermediare între rezultatele atinse de știință și masele populare, tocmai prin această popularizare a științelor și pentru clasa care vine în nemijlocit contact cu poporul. Și dela învățator, și dela alți intelectuali ai satelor, așteptăm mereu să fie luminați ai nației, și către e

ne îndreptăm în primul rând când e vorba de culturalizarea masselor.

Este evident, însă, că nu putem rămâne în această operă de culturalizare mereu la vechile clișee. A aceleași subiecte îmbălitite ani de-arândul, ci e nevoie să stăruim și asupra nouălor rezultate ale științei, pe cari mulți, cei mai mulți dintre intelectuali nu le mai pot urmări, odată ce au părăsit școala.

Aici voesc să vină în ajutor publicului Secțiunile prin Bibliotecile inițiate, și cari, în prezent, s'au cam oprit din lipsă de fonduri pentru tipar.

* * *

Lucrarea D-lui E. G. Racoviță a format subiectul unei conferințe pentru intelectuali, cu care s'a inaugurat la Cluj, în 1927 ciclul de conferințe asupra «Factorilor determinanți ai evoluției biologice a capacității umane», sub auspiciile Subsecției eugenice și biopolitice a «Astrei».

În XVII capitole, cari sunt precedate fie care de un rezumat detaliat, clar, esențial — cititorul va afla tot ce este principal și necesar de cunoscut în legătură cu uriașele probleme ale Evoluției.

I. Turcu

*

ȘTEFAN METES: *Din istoria artei religioase române. I. Zugravii bisericilor române.*

Studiul prezent al harnicului cercetător al trecutului nostru, d. St. Metes, a apărut întâi în „Anuarul Comisiunii monumentelor istorice”, secția Transilvania, p. a. 1926—28. Lucrarea, de 160 p. e urmată de 48 planșe, reprezentând unele din cele mai importante picturi din mănăstirile și bisericile românești, din întreg cuprinsul țării.

Autorul, în prefață, ne arată ce la îndemnat să întreprindă această urgăloasă și îndelungată muncă de colecționare.

„Prin însemnările nepretențioase ce tipăresc aici”, — scrie d-sa — „am încercat să adun un număr însemnat de meșteri sugravi și pictori, cari au împodobit, de-alungul veacurilor, bisericile româ-

nești. Pictura multora a dispărut de decenii sau secole. A altora, e pe cale de a avea aceeași soartă...

Sunt afătea și atâtea biserici în cuprinsul pământului românesc, cari mai păstrează frumoasa pictură murală din bătrâni și așteaptă cercetătorul priceput, care s'o studieze și s'o măntue de peirea sigură care o pândeste cu fiecare zi ce trece”.

Acte și informații, cu totul nouă pentru *marele public*, ni se dau în capitolele: Școlile de zugravi; Breslele zugravilor și pictorilor; cărți pentru meșteșugul zugrăvirii; Erminiile. În capitolele următoare sunt adunate în mănunchiu informațiile și datele privitoare la: zugravii bisericilor din Tara românească în v. XIV—XVII; Zugravii bisericilor din Moldova în v. XV—XVIII; apoi zugravii și iconarii din țările românești până în v. XIX.

Capitolele nu cuprind totuși numai o înșirare de nume și biografii, ci și considerații — după autorii de specialitate — asupra evoluției picturii bisericesti în țările noastre.

În c. VI, deosebit de interesant pentru noi, se vorbește despre zugravii bisericilor și iconarii români din Transilvania, Banat și Maramureș.

Avem și un indice p. 132—141 al zugravilor și pictorilor amintiți în cursul studiului. Lucrarea e prețioasă și pentru bogata informație bibliografică de specialitate, ce abundă pe fiecare pagină, ușurând considerabil munca celor ce se vor ocupa în viitor cu pictura noastră bisericască veche și problemele ei.

S. V.

*

N. CARTOJAN: *Cărțile populare în literatura românească*. Vol. I. Epoca influenței sud-slave.

Dela cercetările lui B. P. Hașdeu, înainte cu o jumătate de veac, și dela studiile lui Gaster asupra literaturii populare române, nu a mai apărut la noi nici o lucrare asupra acestui subiect de impor-

tanța celei proiectate de d. N. Cartoian, și din care a apărut primul volum, cu titlul de mai sus, E un volum de 267 pg., cu 15 planșe, tipărit frumos în editura Casei Școalelor.

Studiul d-lui Cartoian se prezintă ca rezultatul unor cercetări de ani laborioși, îmbrățișează majoritatea manuscriselor de literatură poporană, — foarte sporite în ultima jumătate de veac. E o prezentare și o clasificare făcută după norme științifice și o bogată cercetare critică a originii, a cuprinsului, a elementelor nouă ce aduc în credințele noastre poporane ca motiv de inspirație artistică, o bibliografie a fiecărui capitol, cuprinzând manuscrise, ediții, studii române sau străine.

Ca un rezultat al cercetărilor sale îndelungate și pricepute, autorul tratează în acest volum de sinteză, următoarele capitole și scrieri: Literatura apocrifă și poporană slavă în țările românești, cele mai vechi manuscrise românești de legende apocrife și cărți poporane: literatura apocrifă; Bogomilii și literatura apocrifă; legende populare cu caracter bogomilic; literatura bogomilică; Adam și Eva; literatura apocaliptică; Apocalipsul ap. Pavel; Apocalipsul Maicii Domnului; moartea lui Avram; Apocalipsul lui Ion; Epistolele apocrife; legendele biblice; Prorocirea Gavrieli; semnul crucii; legende psihografice; Legenda Sf. Sisinie; Legenda Sf. Vineri; Viața sf. Alexe; literatura astrologică; fisiologismul; Fior da virtù; romanul popular; Alexandria, Varlaam și Ioasaf; Arhirie și Anadan.

După cum arată cuprinsul, sunt cercetate multe texte de literatură poporană cari au eșit de mult din circulație, deși învățăturii și ereziile de ale lor trăesc și azi în credințele și legendele poporane.

Literatura poporană, spune d-l. Cartoian, apare la noi curând după traducerea cărților fundamentale din limba slavă sau greacă, în tot cursul v. XVII și

XVIII-lea în copii manuscrite, pentru ca să vadă lumina tiparului la sfârșitul veacului XVIII și la începutul celui de al XIX.

Este deosebit de interesantă partea de studiu care arată, la fiecare capitol influența acestei literaturi asupra credințelor, superstițiilor și legendelor poporane ale poporului nostru. D-l. Cartoian vede o mare influență a acestor texte manuscrite, și mai pe urmă, unele tipărite.

Credem, însă, că aici e greu de a ne pronunța prea ușor, numai după dovezile de trecere ale superstițiilor și legendelor literatură între credințele poporului român.

În primul rând ar fi o dovadă că aceste texte fie ca manuscrise, fie ca tipărituri ar fi *pătruns adânc* în straturile poporane, ceea ce, credem, nu se poate dovedi decât cel mult pentru cele câteva tipărituri (Epistolile, cărțile de visuri, Gromovnic, Alexandria și alte câteva).

În al doilea rând: credințele și superstițiile poporane la noi credem că sunt în mare majoritate, cu mult mai vechi decât veacul al XVIII, când apar întâiele texte manuscrite de literatură poporană (traduceri din slavonă și grecește). E greu de afirmat că înseși *basmele și colindele* ar fi împrumutat elemente din aceste texte, cari n'au putut fi cetite decât de foarte puțini oameni din popor (cutare diac sau preot).

Nouă ni se pare mai logică următoarea explicație, în legătură cu influența literaturii poporane asupra credințelor poporului nostru.

Originalele în slavonește și grecește cuprind credințe poporane, superstiții, rămășițe de religii și filosofii sau eresuri orientale, cu mult mai vechi decât redactarea lor în cele două limbi canonice ale orientului ortodox.

După cum la Slavii de sud, și la Greci acest material poporan — ca o anexă a propovedaniei evanghelice — a existat în veacuri înainte de a fi scris, tot asemenea a putut fi cunoscut și la noi, din

tradiția arabă, — suferind și noi a-
ceeaș influență orientală — cu
mult înainte de a apărea în textele
traducerilor în românește. Prin
graiu viu credem a fi pătruns la
noi din primele veacuri ale creș-
tinării: eresurile orientale. Numai
așa ne putem explica pătrunderea
lor în așa largă măsură în credin-
țele noastre poporane chiar în bas-
me și colinde, cele mai vechi din-
tre produsele poporane.

Dacă aceste texte, — în manus-
cris sau tipar — au pătruns mai
adânc în straturile poporane, cre-
dem că este tot o dovadă pentru
teza noastră: pentru popor nu e-
rau *lucruri necunoscute*, cuprin-
deau credințe, etc., dintre cari cu-
nele poporul era familiarizat de
mult.

De-o pildă: cutare scenă din iad
zugrăvită pe pereții unei mănăstiri
din veacul XVII nu poate fi numai
decât o dovadă că scena n'a fost
cunoscută numai din cutare text
apocrif: ci muncile iadului au pu-
tut fi propovăduite la noi, cu graiul
vii, ca și în sudul Dunării, cu
veacuri înainte de apariția cărții,
și scena a putut fi cunoscută din
tradiția orală. Că nu a fost *pictată*
înainte de apariția cărții, este ex-
plicabil prin rezerva zugravilor și
peste tot a poporului care iea de
sfânt numai ce este tipărit. Apocri-
fele aveau atunci autoritatea scrip-
turii.

Exprimăm o simplă părere, care,
credem, ar explica mai logic influen-
ța textelor de literatură popo-
rală în viața psihică și creația
artistică a poporului.

I. T.

*

LECA-MORARIU: La Frații Noștri:

Dialectele limbii române s'au bu-
curat în timpurile încă nouă de
studii temeinice, datorite filologilor
români și streini. Ultima lu-
crare asupra lui a d-lui Sextil
Pușcariu „Studii istoro române”, e-
puizează aproape tot ce se poate
ști asupra dialectului celei mai
mici ramure românești. — abia o

șuviță în stingere din marele râu.
Nu numai filologi ci și alți ama-
tori s'au străduit să ne facă cu-
noscuți pe frații noștri atât de in-
depărtați.

D-l *Leca Morariu* ne aduce mai
nou volumul cu titlul de mai sus,
închinat memoriei părintelui său
Constantin Morariu, care l-a în-
demnat să compună această carte
de texte istororomâne, întâia carte
de cetire a Românilor din Istoria.
E remarcabil faptul că volumul se
datorește inițiativei particulare, in-
sufletirii și dragostei unui cărtu-
rar român, și nici decât oficialită-
ții noastre. „La Frații Noștri”, a-
pare tocmai în Bucovina, în edi-
tura unei reviste, „Făt frumos”. E
editată frumos, cu bune ilustrații,
hârtie superioară. Materialul, afa-
ră de rugăciunile principale dela
inceputul volumului, e în întregime
cules, la fața locului, în cele că-
teva sate ce au mai păstrat limba,
de d-l Leca Morariu. D-sa mențio-
nează la sfârșitul fiecărei bucăți
comună, numele povestitorului,
ziua când a fost notată.

Cum lucrarea e destinată unor
cetățeni ai Italiei, autorul publică,
tot în partea introductivă, un ar-
ticolaș — în introromână și italia-
nește — intitulat: Noi Ruman'ezii
(Noi Rumeni) în care se arată că
în „frumoasa și glorioasa țară a
Italiei” trăesc și trei miț „de Ru-
mer” sau Ruman'ez, cari sunt
frați buni cu milioanele de ru-
mâni din România, cu cei 600.000
Români macedoneni și cu 16.000
Megleno-români. Se arată că nu-
mele vine dela Roma, și că „suntem
cei mai adevărați frați ai Italie-
nilor”.

Se publică, cu note, Imnul națio-
nal italian, și apoi, tot cu note,
„Cântu lu Rumeri din Istria” cân-
tecul e datorit, de sigur, d-lui L.
Morariu. (Intre paranteze fie zis:
se pare că italienii veghează aprig
asupra minorităților lor etnice! Și
în cântecul de 3 strofe trebuie să
se spună că avem frați pe Italiani.
Nici un cuvânt de Francezi și cei-
lalți frați latini).

Se dau fotografiile, cu scurte no-

tițe explicative și activitatea lor pentru Români din Istria, a lui Ion Maiorescu, Teodor T. Burada și Andrei Glavina, acesta din urmă istroromân, și se amintesc filologi români și străini cari s'au ocupat cu dialectul istroromân.

Materialul de lectură cuprinde povești, snoave, legende, găcituri, proverbe. Poezia poporană s'a pierdut cu desăvârșire.

Lăudând fapta culturală și națională a d-lui L. Morariu, reproducem pentru cititorii noștri Tălăl nostru în dialectul istroromân.

• *Ciace nostru*

„An lumele lu Ciace. Ia Fil'u e lu Svetu Spirit, Amen!

Ciace nostru carle și ai cer, neca se lumele tev posvete, neca vire cesaria te, se fie vol'a te, cum ai an cer, sa si pre pemint. Păra nostre de saca zi, de-ne-vo astez, și ne scuze pecatele nostre cum și noi scuzin la celi carli ne ofendesa. Și nu duce pre noi au uapast, ma ne zbove de cela revu. Amen!

Reviste

Buletinul Institutului economic românesc aduce patru contribuții de mare însemnătate în legătură cu economia națională. Sunt studii bazate pe date statistice care vor fi folosite de tuturor celor ce se vor ocupa în viitor cu aceste probleme.

Acestea sunt: „Desvoltarea agriculturii în ultima sută de ani”, de G. Cipăianu; „Progresele zootehniciei în ultima sută de ani”, de G. Ionescu-Brăila; „Cerealele și comerțul lor în România”, de G. M. Brancovici și „Problemele actuale ale industriei petrolifere în România” de M. Pizantny.

Anuarul Academiei de inalte studii comerciale și industriale din Cluj pe anii 1927, 1928 aduce pe lângă datele statistice ale acestor ani școlari, un studiu al d-lui Pavel Roșca: „Aplicarea Psihologiei la viața economică”; „Reprivire comparativă asupra celor două Academii (reginul unguresc și cel românesc) de A. Ciortea”; „Proslăvirea Regelui Ferdinand”; de M. Dimitrescu, discurs rostit la deschiderea cursurilor din 26 Oct. 1927.

Pamuri. — Dl. T. Argehezi publică al treilea articol asupra subiectului de actualitate: *Politică și Literatură*. Reținem din el următorul pasagiu:

„S'a vorbit cu o ciudă explicabilă, de limba românească scrisă în provinciile alipite, afișe, convocări și firme ridicole, și excesiv de iritante. O poliție a literaturii care circula și strămbă limba în toate manifestările comerciale, — dela anunțul ziarelor indignate, până la reclama zugrăvită — nu s'a făcut. De ce nu se face? Dar a scrie corect românește nu e obligatoriu nici în București. Orice industrie, Bancă, prăvălie, poate lansa când îi place un text desoncrant pentru o limbă, care a dat dovezi de frumoasă și armonică ductilitate. Scriitorii nu ar avea nici un rol în măsura obligatorie ca toate textele publice să treacă prin controlul lor? Toate autor-tățile au nevoie de redactori și în primul rând Camera și Senatul, prevăzute cu deputați, senatori și stenografi însă fără niciun scriitor, însărcinat să elimine paraziții retoricii de pretutindeni, unde se găsesc: căci, orice s'ar zice, antipatică și amestecată, colecția *Monitorului Oficial* este un monument al Statului și servește în ziua istorică următoare. Nici la tipografiile Statului n'au loc scriitorii”.

Restul contribuției de ale colaboratorilor obișnuți ai revistei.

Viața românească No. 5—6; 7—8

Revista ieșeană în ultimele patru numere (două volume) aduce materia variată și bogată. Studii, cronice, dări de seamă. Literatură mai puțină, în raport cu celelalte contribuții. Sunt interesante prin nouitatea notației însemnările cunoscutului fruntaș al social-democrației, E. Vandervelde: „Impresii din America de Sud“, din No. 5—6. Fragmentul din romanul „Arabela“, de Jean Bart — cunoscut ca un bun scriitor de note de drum — ni se pare că nu-i în măsură de-a ne putea da o idee despre romanul anunțat. Poesii publică D. Ciurezu, un tânăr scriitor de talent prea puțin amintit în gălăgia mișcării literare de azi, și d. Botez. Pentru V. R. nu există, la mișcarea literară, decât revistele străine. Pe cele românești nu le creștează decât, doar cu prilejul vreunei polemice.

D. A. Maniu publică „Lupii de aramă“, piesă reprezentată cu succes la București.

D-l G. Ibrăileanu continuă studiul său temeinic, larg documentat, asupra edițiilor poeziilor lui Eminescu. De astă dată se ocupă cu ediția d-lui G. Lovănescu.

În No. 7—8 se publică un fragment din noul roman istoric al d-lui M. Sadoveanu: Zodia Cancerului, Articole, studii, literatură, cronică semnează colaboratori mai noi al revistei: D. I. Suchianu, Dragoș Protopopescu, I. Sebastian, D. Ralea, etc.

Arhiva someșană No. 10. — Revista ce apare în centrul cultural dela nord-estul Ardealului, în Năsăudul școlilor grănițarești, din râvna câtorva intelectuali idealiști d'n parea locului, aduce, ca de obicei, un prețios material în legătură cu trecutul acestei regiuni, așa de importantă pentru românismul din Ardeal, Cercetările d-lor V. Sotropa, I. Marțian, V. Bichigean, N. Drăgan, — colaboratori statornici ai revistei, aruncă, nu-

măr de număr, lumină nouă asupra trecutului românesc al regiunii. Studii și monografii temeinic documentate îmbogățesc meren cunoștințele asupra acestui colț de țară.

În No. 10 d. V. Sotropa scrie despre: „Mitarizarea văii Bărgăului“, I. Marțian despre „Tara Năsăudului“, V. Bichigeanu publică: „Un capitol din litigiul Bistrițenilor cu Someșeni“, I. Marțian: „Jurnalul locotenentului Ioan Tomița 1848—1849. Prețioase comunicări publică N. Drăgan.

„Acțiune și reacțiune. — „Cete semestriale de sinteză națională în cadrul secolului XX“, explică redactorii, menirea acestei noi publicații. Fascicola I de 84 pg. cuprinde: „Ideile vechului și spiritualitatea“, de P. Comarnescu; „Criza naționalismului“, de M. Polihroniade; „Între misticism și religie“, de I. Jianu; „Problematica echilibrului spiritual“, de C. Noica.

Un început de studiu critic: „Atitudinea revistelor românești“ din ciclul: Ideile românești de dușă rășboiu. În fascicola de față d-l. P. Comarnescu se ocupă cu revista „Gândirea“ și cu „fălimentul“ acestei reviste. E o luptă de tinerețe care poate avea urmări bune.

Un articol temeinic și limpede scris din acest caet este: Criza naționalismului, de M. Polihroniade.

* * *

În rândul „gazetelor literare“ a intrat cu luna Octomvrie o nouă publicație: „Vitrina literară“, de sub conducerea unui tânăr publicist d. Mircea Damian. „Vitrina literară“ vrea să fie un fel de „Nouvelles Littéraires“, o tinere în evidență a cărții, a scriitorilor. — un organ de legătură între carte și cititor, și un ajutor editorilor români de literatură.

TR

Dela „Astra“

Lucrările Adunării Generale a Asociațiunii au fost concentrate într-o singură zi, din cauza contra-mandării serbărilor împreunate cu desvelirea statuei lui Ion Rațiu. Pentru ședința festivă a secțiunilor, a rămas astfel, timp prea puțin, la sfârșitul ședinței a doua administrative.

Totuș, cu reduceri s'au putut ținea cele două conferințe, a d-lui G. Bogdan Duică despre „Un examen la școlile din Blaj la 1799“ și a d-lui Vasile Vlaicu, membru activ în secția social-economică a Asteii despre „Idealurile economiei naționale“.

D-l G. Bogdan-Duică este unul dintre cei mai harnici și mai bine pregătiți cercetători ai trecutului nostru cultural. D-sa e stăpân pe o bogată informație, pe care o sporește mereu prin stăruitoare cercetări: privește acest trecut cu ochiul rege al criticului, și comunicările sale au adeseori darul să tempereze entuziasmul atitudinii romantice față de... trecutul glorios, în care am fost educați. D-sa disecă, analizează și sintetizează pur științific, cu datele și cifrele la îndemână, — elemente care nu-i transmit mai multă însuflețire, mai multă apreciere, decât aceea pe care o comportă. Nimic din patosul și autoaprecierea excesivă de odinioară. D-sa voeste să ne familiarizeze cu *realitățile* trecutului, pentru a ne putea cunoaște mai bine. N-î adună material de epopee ci de cercetare rece, sistematică.

Unora nu le convine acest contact cu... pământul. De pildă, chiar pe prilejul conferinței dela Turda, a surprins pe mulți neplăcut constatările făcute de altfel în treacăt de către d-l G. B. Duică în legătură cu școala națională a lui G. Lazăr: ea nu ar fi decât transportarea li-

ceului Piaristilor din Cluj la București.

Pornind dela datele statistice privitoare la un an școlar al gimnaziului din Blaj—anul 1799—d-l G. B. Duică arată procentual, cari clase sociale, ce regiuni din Ardeal, alimentau școlile din Blaj în acea vreme. Și constată că cei mai iubitori de cultură erau preoții, apoi țărani liberi, nobili și prea puțin militarii (deși aveau atunci „grănițerii“ români) și clasa mijlocie. Cei mai mulți elevi erau din apropierea Blajului, din județul Alba — cel cu mai multe biserici și cu mai mulți locuitori români,— apoi din județele Cluj și Turda.

Gimnaziul din Blaj la 1799 era organizat în 5 clase, ca cricarea liceu catolic din monarhie. Avea planul de învățământ același cu *atele* și chiar aceleași manuale impuse de oficialitatea școlară centrală.

Am imitat viața școlară a altora, în deosebi școlile iezuite și piariste n-î numai pentru că pe acestea le aveam sub ochi ca model, ci și pentru că eram obligați la asta de către oficialitate. Conferențiarul arată, în câteva linii, începuturile școlarizării noastre tot prin imitație, — prin pildele școlilor străine ce le aveam în Ardeal, încă de prin veacul XV-lea.

D-l G. Bogdan-Duică a atins, desigur, numai unul din elementele care ne-au îndemnat în secolul al XVIII la întemeierea de școli, și anume acelea cari impuneau ca rezultat al datelor statistice dela care a pornit și al programului școlar dela Fceul din Blaj dela 1799.

Pe lângă pilda străină și imitația acestei pilde, desigur că și alte motive au contribuit la dezvoltarea febrilității ce-o observăm în școlarizarea noastră în tot decursul vea-

culu al XVIII și mai ales la sfârșitul lui și începutul celui următor.

D. Vasile Vlaicu a vorbit despre „Ideaturile economiei naționale”, așa cum se desprind ele din doctrina poporană, depozitată în proverbe, maxime și aforisme populare. Conferința d-sale o vom publica într-un număr viitor al revistei. Aici ne mărginim a arăta că în temeiul acestei doctrine populare, ilustrată de un conferențiar cu bogate și variate citații, idealurile unei economii sănătoase se reduc la trei: existența economică, independența și supremația economică. Dintre aceste trei avem pe cel dintâi, după un re- am râvnit îndată la cel de al treilea, fără să-l avem pe al doilea. De aci criza economică-financiară în care ne-am sbatut în cel dintâi deceniu după unire și care se continuă și în cel al doilea.

Ne folosim de prilejul acestui reportaj pentru a însemna aici că secțiunile Astrei, prin cercetările de natură științifică pe cari le fac în temeiul menirii lor, nu se de-părtează de scopurile Astrei, materialul adunat și elaborat de ele având menirea să pătrundă și în clasele intelectuale, iar prin intermediul lor, în popor.

Pe de altă parte nu vor fi lipsite de folos nici cercetările lor cari nu au direct, menirea să adune material de popularizat, ci privesc trecutul vieții Românilor ardeleni sub toate aspectele. Cercetările lor, chiar pur științifice, au menirea să lumineze tot mai mult trecutul acestui colț de țară, — ceea ce intră perfect în cadrele activității și scopurilor „Astrei”.

Presa cotidiană a publicat, la vreme, dari de seamă asupra Adunării generale a Asociațiunii ținută la Turda în ziua de 6 Octombrie. O parte din această presă în preajma adunării a purtat, ca de obicei în ultimii ani, o campanie destul de lipsită de obiectivitate în legă-

tură cu activitatea Asociațiunii noastre. Este lucru prea cunoscut că a critica și a înjgheba planuri pe hârtie, e cu mult mai ușor decât a realiza. Noi Români, de altfel, excelăm prin înclinarea noastră spre criticismul distructiv, nu creiator. După războiu nu ne-a rămas nici o instituție culturală nescărmănată în presă, începând cu Academia Română. Se știe că Românul e plin de talente, că, mai ales, scrie ușor. Pentru el e de ajuns o privire superficială asupra oricărei probleme, pentru a arunca osânda și a ne feri: cu propriile lui soluții, singure mântuitoare.

O aprofundare, coborîre mai adâncă în miezul problemelor sau a faptelor, o cercetare a împrejurărilor, a elementului material și psihic e străină de cei mai mulți critici ai vieții noastre publice, cu toate manifestările ei.

Numărul administrativ al „Transilvaniei” (10—11) care cuprinde o amănunțită dare de seamă despre activitatea „Astrei” în decursul unui an, e la îndemâna tuturor. Din el ori și cine se poate convinge că Asociațiunea noastră, și în grelele împrejurări de azi, e în fruntea tuturor instituțiilor similare din țară. Dar azi, ca și în anii trecuți, criticii grăbiți, nu au timp să cerceteze ce s'a lucrat, și mai ales ce se poate realiza azi în domeniul în care activează „Astrea”.

Astfel, — pentru a aminti numai unele constatări făcute de presă în defavorul „Astrei”, — s'a stăruit asupra lipsei de fast, de mare serbare națională, în care se desfășură adunările noastre generale.

Adevărul e că și anul trecut, și anul acesta, conducerea „Astrei” a proiectat pentru adunările generale destul fast. Anul trecut voia să comenoreze zece ani dela unire: serbările au fost amânate în primăvară, nu din vina „Astrei”. Anul acesta despărțământul din Turda a invitat „Astrea” aici tocmai în vederea unui mare fast național: desvelirea statuei lui Ion

Rațiu. Festivitățile de desvelire au fost din nou amânate, iarăși nu din inițiativa „Astrei”.

Dar în afară de aceste complicații, este o realitate constantă pe care ce: ce critică nu o văd, și care contribuie ca azi *adunările generale ale „Astrei” să nu mai poată avea strălucirea de odinioară*: sunt împrejurările schimbate de după unire, schimbări pentru cari nu putem fi destul de mulțumitori lui Dumnezeu, dar care au *contribuit la diminuarea însemnătății congreselor noastre*.

Înainte de unire adunările noastre generale erau prilej de manifestare națională, nu numai sub aspectul cultural, ci și sub cel politic, social, artistic. La congresele „Astrei” se întâlneau Românii din toate regiunile de dincoace de munte, pentru că *nu aveau un prilej mai potrivit pentru a se vedea, a se cunoaște și a discuta chestiunile vitale pentru neam*. Veniau pentru teatrele, concertele, petrecerile cari se organizau cu acest prilej, — poate singura ocazie pentru mulți de a vedea o reprezentație artistică românească. Veniau pentru „balurile” de cari nu puteau avea parte acasă.

Azi problemele politice naționale se discută în parlament și în cluburile partidelor politice din fiecare oraș. Cine să mai alerge la congresele „Astrei” pentru a face politică românească? Azi avem teatru și operă națională la Cluj, și seri de turnee oficiale prin toate orașele din Ardeal. Cine să alerge

la congresele „Astrei” pentru a-și stămpăra sufletul cu... artă națională? Azi avem zeci de baluri românești pe an, în toate orașele mai mari. Cine mai are ambiția să-și aducă fata „în societate” cu prilejul adunărilor noastre generale, unde, eventual nu e o sală... parchetată pentru dans? Azi avem zeci de expoziții naționale, din diferite ramuri — cine mai e curios să vadă o expoziție aranjată de „Astra”?

Iată realități cari sar în ochi, și totuși nu sunt văzute.

Dar *dihonia* sădă în societatea românească prin luptele de partid de după unire? Cine mai poate azi aduna într'un singur mănunchiu chiar cu prilejul serbărilor unei societăți culturale, pe toți oamenii noștri de seamă?

Vom mai adăuga încă *motivul* principal, care face ca azi serbările „Astrei” dela congresele ei să nu mai poată avea strălucirea de altădată. *Este preocuparea societății românești pentru noua ei așezare materială și socială, prin politică, mai ales, și concepția mult ușurătoare de obligamente personale, că azi cultura românească nu mai are nevoie de inițiativa și sprijinul particular, fiindcă avem stat național.*

Este deci, *dezinteresul* greu față de problemele culturale în general.

Și, atunci, de unde strălucirea de altă dată a serbărilor „Astrei”?

„Transilvania”

Cuprinsul anului 1929.

I. Poezii.

	<u>Pag.</u>
Ady A.: <i>Furtună de primăvară</i> (Trad. de T. Mureșanu)	674
Baiulescu Maria: <i>Nunta Ardealului</i>	244
Bârseanu Andrei: <i>Grăește marea</i> (fragm)	241
<i>Imnul Unirii</i>	243
<i>Satul Romei</i>	982
<i>D-rei A. Bârseanu</i>	984
Bezdechi, v. Ovidiu, Hesiod	
Cluzeu D.: <i>Filă de Cronică</i>	88
Coțruș A.: <i>Străbunul</i>	251
Dumitrescu-Bistrița: <i>Iosiț N.</i>	588
Gherghel, I. v. Schiller	
Hesiod: <i>Lucrări și zile.</i> (Trad. Șt. Bezdechi)	300
Ilieșiu Justin: <i>Cronică de toamnă.</i>	112
<i>Râmâi</i>	179
<i>Amintiri</i>	181
<i>Cântec</i>	212
<i>Amurg la țară.</i>	430
<i>Cântec de chitară</i>	431
<i>Cântec de primăvară</i>	432
<i>Așteptare</i>	515
<i>Romanță</i>	516
<i>Cuvinte pentru femeia moartă</i>	517
Ionescu-Olt C. <i>Ca Sisyph.</i>	180
<i>„Evohe“</i>	213
Isac Emil: <i>Cântec de toamnă</i>	5
<i>Cântec bun</i>	974
Mureșeanu Teodor:	
<i>Intrebare</i>	544
<i>Lumca cu chipuri</i>	544
<i>Soarele în apă.</i>	673
Hegură Al.: <i>Panica</i>	37
<i>Decembrie</i>	95
<i>Cântec de leagăn.</i>	315
<i>Seară de primăvară.</i>	448
<i>Zăna a ieșit răzăm din baie</i>	705
Ovidiu: <i>Dacă mi-ar spune un zeu.</i> (Trad. Șt. Bezdechi)	308
Ovidiu: <i>Glorie de poet.</i> (Trad. Șt. Bezdechi)	306

	<u>Pag.</u>
Petra-Petrescu Horia: <i>Vin mutilații Franței între noi</i>	679
Schiller: <i>Cântecul clopotului.</i> (Trad. Iulie Gherghel)	528

II. Proza.

Agârbiceaeu I.: <i>În slujbă nouă:</i>	
<i>VIII. Pomenile.</i>	136
<i>IX. Feștăni mari.</i>	433
<i>X. Păscălierul.</i>	538
Băilă I.: v. Paul Ernst	
Bănuț A. P.: <i>Mon</i> (novela)	96
<i>Sfântul Petru despre Români ardeleni</i>	597
Clura Al.: <i>Cum era odată:</i>	
<i>4 Noemvrie 1918.</i>	33
<i>Prima rândunică.</i>	182
<i>1 Decembrie 1918.</i>	263
<i>Alarma</i>	493
<i>Numărul din urmă</i>	593
<i>Clopotele.</i>	986
Decei Aurel: <i>Idealul</i> (Schiță)	657
Dorgelès R.: <i>Din „Sfântul Magloire“, roman „Pagini alesc“.</i> (Trad. H. P. P.)	44
Ernst Paul: <i>Soția Cantonierului.</i> (Schiț, Trad. de I. Băilă)	707
Hașek Iaroslav: <i>O întreprindere serioasă.</i> (Schiță, Trad. H. Petra Petrescu)	443
Munteanu Ion: <i>Minunea</i> (Schiță)	225
<i>Liamantul lui Falco</i> (Schiță)	303
<i>Iertare</i> (Schiță)	675
Nicoară Vladimîr: <i>Om nervos</i> (Schiță)	309
<i>Strand</i> (Schiță)	603
P. P. H. v. Dorgelès, Hașek.	
Petra-Petrescu Horia: <i>O legendă gazetărească.</i>	417
<i>Sub turnul Eiffel</i> (Schiță)	665

III. Culturale.

(Studii. Știință popularizată).

	Pag.	Pag.
Agârbiceanu I.: <i>Cunoașterea moștenirii naționale.</i>	170	
Apârbiceanu I.: <i>Unirea.</i>	267	
Agârbiceanu I.: <i>Temei și clădire. Ideea creștină la noi</i>	497	
Agârbiceanu I.: <i>Andrei Bârseanu</i>	979	
Apostol Od. Dr.: <i>Folklor medical român</i>	335, 386	
Boltoș Olimpiu: <i>Tragica melancolie maghiară</i>	681	
Bogdan-Duică G.: <i>Simplicissimus descriind Maramurașul de pe la anul 1650</i>	289	
Boldur Tiberiu: <i>O pagină din Plutarh: Aretașila</i>	6	
Borza Alex. Prof.: <i>Prin țara gorailor (urme românești prin Tatra polonă)</i>	10	
Buta Nicolae: <i>Mihai Viteazul</i>	129	
Decel Aurel: <i>In Ravenna</i> . 279, 465,	571	
Demetrescu Rom.: <i>Conșiderațiuni despre știința și filosofia istoriei. II Realitate și știință istorică</i>	90	
Demetrescu Rom.: <i>Pragmatismul</i>	561	
Drăganu N.: <i>Cea mai veche „slavoslovie“ („doxologie“) românească</i>	295	
Duulătescu-Bistrița Iosif N.: <i>Cu bobii Credințe</i>	590	
Emilian Cornelia: <i>Idealul păcii în legătură cu Soc. Națiunilor. (conf.)</i>	318	
Frank: <i>Bruno v. Petra-Petrescu-Horia.</i>		
Ghulea N. Prof.: <i>Luota pentru organizarea osigurărilor agricole în Franța</i>	38 185, 4 0,	577
Goldiș V.: <i>Politică și cultură</i>	969	
Lupaș I.: <i>Prăbușirea monarhiei austro-ungare și adunarea de la Alba Iulia. (conf. 1 Dec. 1928).</i>	252	
Meteș Ștefan: <i>Viața bisericească a Românilor din Țara Oltului, (Note istorice)</i> 17, 113, 193, 449, 545, 689	689	
Mureșianu Aurel A.: <i>Documente pentru istoria Memorandului.</i>	324	
Păcășlan T. V.: <i>Două alegeri de Mitropolit în Sibiu</i>	518	
Petra Petrescu Horia: <i>Spre o eră nouă</i>	108	
Petra-Petrescu Horia: <i>Ura nu e sfetnic bun! (Eugen Rákosi)</i>	209	
Petra-Petrescu Horia: <i>Mazăre pe părete?!</i>	316	
Petra-Petrescu Horia: <i>Nex causal în istorie!</i>	581	
Petra-Petrescu Horia: <i>Două cărți, cari vorbesc conștiinței. (Remarque: „Pe frontul de vest nimic nou“ și „Novela politică“ de Bruno Frank)</i>	620	
Preda Dr. Gh.: <i>† Emilia Dr. I. Rațiu</i>	161	
Preda Dr. Gh.: <i>Cum putem cimenta unirea noastră.</i>	245	
Preda Dr. G.: <i>Andrei Bârseanu</i>	975	
Racoviță E.: <i>Premii sau subvenții pentru cercetări și publicații?.</i>	1	
Rákosi: <i>† Eugen v. Petra-Petrescu Horia.</i>		
† Rațiu Emilia: <i>Dr. I. v. Preda Dr. Gh.</i>		
Ramorque: <i>v. Petra-Petrescu Horia</i>		
S. R.: <i>Principiul de autoritate</i>	231	
S. V.: <i>Artă, decență, moralitate</i>	222	
Voicu Sevastian: <i>La temeiul realizărilor naționale</i>	81	
Voicu Sevastian. <i>Cultul eroismului.</i>	424	

IV. Cronici.

<i>(A.) Unde ne sunt visătorii?</i>	343
A. v. Corbul, Iorga, Colan, Rebreanu-Hulea, Hulea.	
<i>Lucrările Academiei Române, 1828-9 (Tr.).</i>	647
Premiile Academiei Române (I. T.)	1006
Ag. v. Maior.	
I. Agârbiceanu: <i>Arhanghelii (ed. II.) (Rec. Tr.).</i>	484
Ag. I.: <i>v. Dragomir, Speranță.</i>	
Agârbiceanu I.: <i>v. Gorun, Homer.</i>	
Agârbiceanu I.: <i>Stana, Roman, (Rec. Senex)</i>	233
<i>„Analele Banatului“ (Rec. I. T.).</i>	388
<i>„Indrumări nouă în Organizarea armatei“ de C. G. (Rec. G. P.).</i>	652
Sbuciumul Ardealului, de I. Băilă, (Rec. P.).	386
Alecsandri V.: <i>v. Cronica dramatică</i>	
Bănescu N.: <i>Acte venețiene (I. T.)</i>	1018
D. V. Barnoschi: <i>Cărvunarii. (Rec. S. V.).</i>	379
B. D. G. (Gh. Bogdan-Duică):	
<i>I. O scrisoare foarte interesantă (a lui Dr. Vas. Glodariu).</i>	142
<i>II. Cântec grecesc popular</i>	144
<i>III. Un roman</i>	145
B. D. G. v. Movilă. v. Cronica dramatică.	

	Pag.		Pag.
Berger v. Cronica dramatică.		Fântâna Blanduziei de V. Alecsandri, Conferința d-lui B. Duică, Stagiunea teatr. N. Cluj. (I. I. A.)	1014
Bezdechi Șt.: <i>Antologia liricilor greci</i> (S. V.)	30 730	Cronica muzicală. „Bărbierul din Sevilla“ de Rossini; „Mireasa vândută“, de Smetana (de Ana Voileanu-Nicoară).	63
Bezdechi Șt.; <i>Gânduri și chipuri din Grecia veche</i> (V. S.)	733	Iarăș chestiunea cărților de școală (Cucu I. D.)	71
Bogdan Dulcă G.: v. <i>Cronicu dramatică.</i>		Davila Al. v. Voicu S.	1005
Bnzdugan G. Inalt Regent (Tr.)	1004	Culea Apostol D.: <i>Dobrogea.</i> (Rec. I. M.)	66
Meșterul Manole (de L. Blaga) la Teatrul Național. (I. T.)	725	Delavrancea (I. I. A.)	1016
Bogdan Duică G.: Un examen la Blaj (rec. Tr.)	1028	Dicționarul limbei române.	67
Valeriu Bora: Când purtam cu mine soarele. (Rec. I. Turcu).	383	Drăgol v. „Năpasta“.	
Un volum nou de I. Al. Brătescu-Voinști. («Firimituri») (Horia Petra-Petrescu)	648	Activita ea istorică a d-lui Dr. Silviu Dragomir. (Dr. I. Lupaș.	645
Buteanu Ioan v. Dragomir.		S. Dragomir: Ioan Buteanu (Rec. I. Ag.)	376
C. G. v. armatei		Dragomirescu Mihail, (Tr.)	51
Ciura Al. v. Prie.		N. I. Dumitrașcu: „Strigoi“ (Rec. I. T.)	485
„Codrul Cosminului“ (Rec.)	484	Düreyrier v. Cronica dramatică.	
N. Colan: <i>Biblia și intelectualii.</i> (Rec. A.)	485	La 40 de ani dela moartea lui Eminescu, (Horia Petra-Petrescu)	642
Caracteristicile pedagogiei contemporane față de pedagogia trecutului. (Gh. Comicescu).	367	Filmul vorbitor și muzical.	70
Cartoian N. Cărțile populare (rec. I. T.)	1019	Flers de v. Cronica dramatică.	
Corbul I.: <i>Doina.</i> (Rec. A.)	728	Moartea mareșalului Foch, (T.r.)	342
Un monument lui Coșbuc. (I. Tomuța, Năsăud).	353	Foch, de W. Steed (t ad. Dr. I. L.).	719
In jurul creației artistice. (S. V.)	637	Două documente importante (din Foch și Poincaré) (Horia Petra-Petrescu)	371
Croisset de v. Cronica dramatică.		Găvănescul C. Indrumări noua în organizarea Astei (Dr. G. P.)	652
Cronica dramatică: „Secretarul general“, localizare de P. Gusti; „Potopul“, com. de H. Berger; „Romanța“ piesă de de Flers și de Croisset, „Cadavrul viu, trad. de Tolstoi; „Stradivarius“, com. de Max Maurey.		Glodaru Dr. Vas. v B. D G.	
„Michel Perrin“, com. de Mellesville și Dureyrier; „Moartea civilă“, dramă de Giacometti, de Vladimir Nicoară)	55	† Ion Gorun (I. Agârbiceanu)	355
«Printesa îndepărtată», de Rosland; „Procurorul Halers“, de Paul Lindau; Medea, de E. Legouvé.		Greavu-Dunăre S.: <i>Bibliografia Dobrogei</i> (Rec. Tr.)	389
„Sapte țete de măritat“, local de I. Vanciu, (de Vladimir Nicoară).	373	Gusti v. Cronica dramatică.	
„Crimă“, de D. Psatta; „Mătușa lui Carol“ (de Vladimir Nicoară).	479	H: v. „Luminătorii satelor“.	
		Homer: Iliada în rom. de G. Murnu (Rec. I. Agârbiceanu.	380
		ingigian Pr. Hugas: <i>Valahia și Moldova.</i> (Rec. S. V.)	486
		Hulea Ovidiu: <i>Invierea.</i> (Rec. A.)	481
		Iacob Victor: <i>Tehnica Oratoriei</i> (rec. Dr. I. Lepși)	68
		Iacob Victor, prof. Presa	354
		Raze de lună, de Nic. Iancu (Rec. P.)	386
		Conferențele d-lui N. Iorga la Cluj, (S. V.)	349
		I. I. A. v. Cronica dramatică.	

	Pag.
Iorga N.: <i>Înformații spaniole despre războiul nostru pentru independență.</i> (rec. S. V.)	65
<i>Cronicele turcești ca izvor pentru istoria Românilor.</i> (Rec. Tr.)	379
Iorga N., <i>Fapte și suferință românească în Ardeal</i> (rec. A.)	728
Iorga N. <i>Notițe asupra edițiilor lui Eminescu. Originea lui E. Văcărescu.</i> <i>Geschichte der Rumänen</i> (rec. I. T.)	1016, 1018
I. M.: v. <i>Culea.</i>	
I. T.: <i>Serbarea Unirii</i>	50
<i>Producția literară</i>	145
<i>Premiile S. S. R.</i>	345
<i>Un sentiment constant.</i>	633
v. <i>Anulele Banatului, Iorga N. Blaga L., Cartoian Dumitrașcu, Bănescu, Jurnalismul, Izolarea socială, Nanu, Onciul, Pillat, Tagliavini.</i>	
<i>Premiile Academici Române</i>	1006
<i>Izolarea socială în pregătirea uniunii.</i> (I. T.)	840
O propunere care nu va fi primită (<i>Jurnalismul de astăzi</i>) (I. T.)	150
<i>Literatura împotriva educației?</i> (din prilejul cărții d-lui <i>Kirițescu C.</i>) (S. V.)	638
<i>Literatura de războiu</i> (din prilejul conf. d-lui <i>Kirițescu C.</i>) (I. Turcu)	713
L. v. Stoica.	
Legouvé: E. v. <i>Cronica dramatică.</i>	
Lepși: v. <i>Iacob.</i>	
L. Dr. I.: v. <i>Foch.</i>	
Lindau v. <i>Cronica dramatică.</i>	
<i>„Luminătorii satelor“</i> (rec H)	71
Lupaș Dr. I. v. <i>Dragomir, Mateescu.</i>	
Maiorescu Iuliu: <i>Lagea strămoșească.</i> (Rec. Ag.)	387
Martirii: v. <i>Movilă.</i>	
Mateescu G. Dr. Prof. (Dr I. Lupaș)	644
Maurey Max. v. <i>Cronica dramatică.</i>	
Melesville v. <i>Ceonică dramatică.</i>	
Metesș St. <i>Din istoria artei religioase</i> (rec. S. V.)	1019
Mișcarea culturală din Ardeal, premergătoarea unirii. (S. V.)	337
Morariu Leca, <i>La frații noștri</i> (rec. I.)	1021
Movilă Petru, <i>în o carte de Martirii</i> (G. B. D.)	234
Murnu v. <i>Homer.</i>	
Nanu N.: <i>Cruci de țintirim.</i> (Rec. I. T.)	386
„Năpasta“ de <i>Sabin V. Drăgoi</i>	53
<i>D-l Sabin Drăgoi și Opera</i>	1015
„Năpasta“ (Rec. Ana Voileanu Nicoară).	725
Nicoară Vladimir v. <i>Cronica dramatică.</i>	
Noailles de <i>Contesa</i>	69
Oncul Dimitrie: <i>Românii și ungurii în trecut</i> (Rec. U. T.)	378
P. v. Iancu, Băiță,	
Pavel Const. <i>la Opera din Cluj.</i> (S. V.)	52
Petra-Petrescu <i>Horia v Brătescu-Voinești, Eminescu, Foch, Ungureanu</i>	
<i>Almanahul Soc. „Petru-Malor“</i> (Tr)	729
Ion Pillat: <i>Limpezimi.</i> (Rec. I. T.)	383
Polncară v. <i>Foch.</i>	
<i>Un volum de amintiri, Oct. Prie:</i>	
<i>În Sat la uoi</i> (Rec. Al Ciura)	235
Congresul Profesorilor universitari la Cluj	717
Psatta v. <i>Cronica dramatică</i>	
Livia Brebeanu-Hulea: <i>Răvașe în tabără</i> (Rec. P)	482
Racoviță E., <i>Evoluția și problemele ei</i> (rec. I. Turcu)	1018
Reviste (reecenzi), <i>Arhiva someș.</i> 394, 1023	
<i>Acțiune și Reacțiune</i>	1023
<i>Anuarul Acad. Comerciale</i>	1022
<i>Arhivele Olteniei.</i>	735
<i>Astra dobrogeană</i>	656
<i>Bulet. Grădinei botanice, Cluj.</i>	735
<i>Bul. Institutului Economic</i>	1022
<i>Catedra</i>	490
<i>Convorbiri literare</i>	158
<i>Datina</i>	75
<i>Falanga</i>	395
<i>Fântâna darurilor</i>	393
<i>Gândirea.</i>	72, 390
<i>Gratul românesc</i>	74, 393
<i>Junimea literară</i>	736
<i>Minerva</i>	238
<i>Năzuința</i>	74, 394
<i>Păstorul sufleteșc.</i>	395
<i>Plaiuri românești.</i>	396
<i>Propilee literare</i>	390, 391
<i>Ramuri.</i>	157, 392, 393, 487, 1022
<i>Revista economică</i>	396, 75
<i>Revista teologică</i>	73, 736
<i>Ritmul vremii și Falanga</i>	736
<i>Scrisul nostru.</i>	395
<i>Tribuna Banatului</i>	395
<i>Utopia</i>	395
<i>Vatra</i>	796
<i>Viața român.</i> 73, 156, 389, 489, 734, 1022	

	Pag.		Pag.
Vitrina literară	1023	Voicu S. <i>O remarcabilă propa-</i>	
Românii de peste hotare	711	<i>gandă românească</i>	1011
Rossinii v. <i>Cronica muzicală.</i>		Voileanu-Nicoară Ana v. <i>Drăgoi,</i>	
Gen. R. Rosetti: <i>Rapoarte daneze</i>		<i>Cronica muzicală.</i>	
<i>asupra războiului din 1877-8 (Rec.)</i>	485	Ziua temperanței. (S.V.)	722
Rostand v. <i>Cronica dramatică.</i>			
Senex v. <i>Agârbiceanu</i>			
<i>In jurul Sectarismului religios (S.V.)</i>	147		
Serbarea unirii (I.T.)	50		
Sigerus Emil: „ <i>Sibiul cel vechiu</i> “			
<i>(rec.)</i>	71		
Smetana v. <i>Cronica muzicală.</i>			
† Th. D. Speranță. (I. Ag)	357		
Stanca Dr. Sebastian: <i>Biserica</i>			
<i>ortodoxă din din Sebeș.</i>			
<i>Biserica ortodoxă din Cluj (rec. Tr.)</i>	68		
Steed v. <i>Foch</i>			
<i>Din însemnările unui preot dela</i>			
<i>sate, de Emilian Stoica. (Rec. L.)</i>	387		
Românii de peste hotare. (S. V.)	237		
S. V. v. <i>Bezdechi, ziua temperanței,</i>			
<i>Creația artistică, Hugas, Iorga,</i>			
<i>Românii de peste hotare, Mișca-</i>			
<i>rea culturală, Pavel, Sectarismul,</i>			
<i>Bartoschi Metes.</i>			
Tagliavini C. <i>Lexicon (I. T.)</i>	1017		
Tolstoi v. <i>Cronica dramatică.</i>			
Tomuța I. v. <i>Coșbuc.</i>			
Tr. v. <i>Almanahul Soc. „Petru Ma-</i>			
<i>ior“, Universitatea dela Vălenii</i>			
<i>de Munte, Agârbiceanu, Serbările</i>			
<i>„Unirii“, Greavu-Dunăre, Voe-</i>			
<i>vidca, Iorga, Stanca, Foch, Dra-</i>			
<i>gomirescu G. Buzdugan</i>			
<i>Literatura și actualitatea:</i>			
<i>(I. Turcu).</i>	347		
<i>Politică și literatură (I. Turcu)</i>	635,		
Turcu I. v. <i>Kirițescu, Bora, Ramuri</i>			
† Emanuil Ungureanu: (H. P.-P.)	351		
Serbările Unirii (Tr.)	476		
<i>Comemorarea Unirii la Academia</i>			
<i>Română.</i>	478		
<i>Idea națională și democrația</i>	1008		
<i>Universitatea dela Vălenii de Munte</i>			
<i>(Tr.)</i>	716		
Vanclu v. <i>Cronica dramatică</i>			
<i>Considerațiuni asupra istoriei ar-</i>			
<i>telor și noilor ei probleme (Virgil-</i>			
<i>Vătășianu)</i>	358		
Vlăcu V. (rec. Tr.)	1025		
Veress Andrei: <i>Nunții Apostolici</i>			
<i>in Ardeal (rec.)</i>	70		
S. Voevidca: <i>Turnuri (rec. Tr.)</i>	384		
Voicu S. Alex. Davila	1005		

V. Dela „Asociațiune“.

<i>Convocare la adun. gen. 6. X. 1929.</i>	737
Adunarea generală a „Astrei“ (Tr.)	48
<i>Lucrările Adunării generale (Tr.)</i>	1024
In lupta împotriva analfabetis-	
mului. premiiții «Astrei»	76
Un apel în prejma Crăciunu-	
lui 1928 (p. cartea bună)	77
Biblioteca populară a „Astrei“.	399
<i>Educația fizică. (Donația d-lui Dr.</i>	
<i>Iuliu Hațieganu), („Transilva-</i>	
<i>nia“)</i>	634
Educația fizică, o subsecție în ca-	
drele „Astrei“.	229
Goldiș Vasile: <i>O carte a președ.</i>	
<i>„Astrei“</i>	78
<i>„Discursuri“ (Rec. I Ag.)</i>	152
Turcu I: <i>Probleme nouă în pre-</i>	
<i>ocupările „Astrei“. Pentru clasa</i>	
<i>mijlocie și muncitorimea dela</i>	
<i>orașe</i>	175
Serbătorirea memoriei lui Gh.	
Coșbuc și A. D. Xenopol, (vor-	
birea 1-lui v. preș. Dr. Gh	
Preda)	641
Vice-președ. Dr. Gh. Preda (acti-	
vităte).	78
Viața lui Dr. Ioan Rațiu în „Bi-	
biot. Astrei“ de Ioan Geor-	
gescu	78
Dela secțiunile „Astrei“: Șed.	
<i>pl. 11 Oct. 928, sărbătorirea</i>	
<i>Cehoslovaciei, Comemorarea</i>	
<i>semicentenarului realipirii Do-</i>	
<i>brogei.</i>	79
<i>Șed. plenară 19 Dec. 1928</i>	80
<i>Șed. din 10 I. 929</i>	239
<i>Șed. din 24 I și 14 II. 929</i>	240
<i>b) Șed. din 28. II. 929.</i>	396
<i>Șed. din 7. III. 929</i>	397
<i>Șed. din 13. III. 929</i>	398
<i>Șed. din 28. IV. 829</i>	491
<i>Șed. din 21. V. 929</i>	491
Activitatea secțiilorlor științifico-	
literare.	916

	<u>Pag.</u>		<u>Pag.</u>
Cristea D. Nicodim: „Astra“ și studentimea de dincoace de Car- pați. (O reprivire istorică și un program de actualitate). 214, 330, 610	739	<i>Jocul voinicesc al Goralilor</i> . . .	13
Raportul p. adun. gen. ord. cu anexele lui	739	<i>Arcuri de triumf din flori</i> . . .	14
		<i>Goral cu pluta pe Dunaiet</i> . . .	15
		† <i>Emilia Dr. I. Rațiu</i>	163
		Andrieu Bârseanu	976

VI. Ilustrațiuni.

Goral din Zăcopane	11
<i>Interiorul bisericii din Dembno.</i>	12

VII. Bibliografie.

76, 80, 160, 399, 496, coperta III
No. 9.

